

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет управління, економіки та права
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОС «Магістр»

на тему: «Організація та шляхи реформування Пенсійної системи України
(на прикладі Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний
центр» Головного управління Пенсійного фонду України
у Львівській області)»

Виконав студент групи Фін-61 (маг)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Андрій Козолис
(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доцент Грицина О.В.
(наук.ступ., вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ім'я)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь «Магістр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
(підпис)

_____ к.е.н., доцент Грицина О.В. _____
(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу магістра

Козолису Андрію Михайловичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: **«Організація та шляхи реформування Пенсійної системи України (на прикладі Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області)»**

Керівник роботи: _____ Грицина Оксана Володимирівна, к.е.н, доцент _____
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом по університету редакція від "16" 10. 2024 р. № 740/К-С

2.Термін здачі студентом закінченої кваліфікаційної роботи 05.12.2024 р.

3.Вихідні дані для кваліфікаційної роботи: методичні рекомендації, звітність Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» ГУПФУ у Львівській області, навчальна та наукова література.

4.Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
ВСТУП

1. Теоретико-методологічні засади функціонування пенсійної системи України
  - 1.1. Сутність, структура та основні функції пенсійної системи
  - 1.2. Еволюція пенсійної системи України: досвід та виклики
  - 1.3. Нормативно-правова база регулювання пенсійного забезпечення в Україні
2. Оцінка функціонування пенсійної системи України та аналіз діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області

- 2.1. Аналіз діяльності пенсійної системи України
- 2.2. Організаційна структура та функціональні особливості відділу Личаківського сервісного центру Пенсійного фонду
- 2.3. Аналіз основних показників роботи відділу у сфері обслуговування пенсіонерів
- 3. Напрями реформування пенсійної системи України
- 3.1. Проблеми і перспективи інтеграції пенсійної системи України у європейський соціальний простір
- 3.2. Запровадження інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян Пенсійного фонду України
- Висновки та пропозиції
- Список використаної літератури

5. Перелік графічного матеріалу: графіки, схеми, діаграми

6. Дата видачі завдання 11.03.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ етапу	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Вивчення об'єкту. Підготовка матеріалів для роботи.	11.03.24 р.
2.	Написання вступу та I розділу	03.06.24 р.
3.	Написання II розділу	02.09.24 р.
4.	Написання III розділу	25.10.24 р.
5.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача роботи керівнику; виправлення його зауважень; здача КР на перевірку на плагіат; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	25.11.24 р.
6.	Підготовка до захисту перед ЕК. Написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині.	05.12.24 р.

Студент _____

(підпис)

Керівник кваліфікаційної роботи к.е.н., доцент Грицина О.В.

(наук.ступ., вчене звання, підпис, прізвище та ініціали)

Анотація

У кваліфікаційній роботі розглянуто аналіз організації та шляхи реформування пенсійної системи України на прикладі діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області. У роботі досліджено теоретико-методологічні основи функціонування пенсійної системи, зокрема сутність, структуру та функції, а також еволюцію пенсійного забезпечення України з урахуванням досвіду й викликів. Значну увагу приділено нормативно-правовим аспектам регулювання пенсійного забезпечення.

Проведено оцінку сучасного стану пенсійної системи України, аналіз організаційної структури та функціональних особливостей Личаківського відділу, а також оцінку ключових показників його роботи. Запропоновано напрями реформування пенсійної системи, серед яких акцентовано увагу на проблемах і перспективах інтеграції до європейського соціального простору та впровадженні інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян.

Ключові слова: пенсійна система України, реформування, соціальний захист, інтеграція до ЄС, інноваційні механізми, пенсійне забезпечення.

Abstract

The qualification work analyzes the organization and ways of reforming the pension system of Ukraine on the example of the activities of the Lychakiv Citizen Service Department “Service Center” of the Main Department of the Pension Fund of Ukraine in Lviv Region. The paper examines the theoretical and methodological foundations of the pension system, including the essence, structure and functions, as well as the evolution of pension provision in Ukraine, taking into account experience and challenges. Considerable attention is paid to the regulatory and legal aspects of pension provision regulation.

The author assesses the current state of the pension system of Ukraine, analyzes the organizational structure and functional features of the Lychakiv Department, and evaluates its key performance indicators. The author proposes directions for reforming the pension system, among which the attention is focused on the problems and prospects of integration into the European social space and the introduction of innovative mechanisms in the system of public services.

Key words: pension system of Ukraine, reform, social protection, integration into the EU, innovative mechanisms, pension provision.

УДК: 338.9

Кваліфікаційна робота: 66 сторінок текстової частини, 3 таблиці, 12 рисунків, 35 джерел. Включає 3 розділи, 8 підрозділів.

Тема: «Організація та шляхи реформування Пенсійної системи України (на прикладі Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області)».

Андрій КОЗОЛИС – Кваліфікаційна робота. Кафедра фінансів, банківської справи та страхування. Дубляни, Львівський НУП, 2024 р.

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження організації та шляхів реформування пенсійної системи України, зокрема на прикладі діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області. Розглянуто теоретичні та методологічні основи функціонування пенсійної системи, зокрема її структуру, функції та еволюцію пенсійного забезпечення в Україні з урахуванням історичного досвіду та актуальних викликів. Окрему увагу приділено аналізу нормативно-правового регулювання пенсійного забезпечення.

Оцінено поточний стан пенсійної системи України, проведено аналіз організаційної структури та функцій Личаківського відділу, а також розглянуто основні показники його роботи. На основі проведеного аналізу запропоновано напрями реформування пенсійної системи, зокрема в контексті інтеграції до європейського соціального простору та впровадження інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян.

Ключові слова: пенсійна система України, реформування, соціальний захист, інтеграція до ЄС, інноваційні механізми, пенсійне забезпечення.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1. Теоретико-методологічні засади функціонування пенсійної системи України.....	10
1.1. Сутність, структура та основні функції пенсійної системи.....	10
1.2. Еволюція пенсійної системи України: досвід та виклики.....	20
1.3. Нормативно-правова база регулювання пенсійного забезпечення в Україні.....	27
2. Оцінка функціонування пенсійної системи України та аналіз діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області.....	33
2.1. Аналіз діяльності пенсійної системи України.....	33
2.2. Організаційна структура та функціональні особливості відділу Личаківського сервісного центру Пенсійного фонду.....	36
2.3. Аналіз основних показників роботи відділу у сфері обслуговування пенсіонерів.....	43
3. Напрями реформування пенсійної системи України.....	51
3.1. Проблеми і перспективи інтеграції пенсійної системи України у європейський соціальний простір.....	51
3.2. Запровадження інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян Пенсійного фонду України.....	58
Висновки та пропозиції.....	64
Список використаної літератури.....	67

ВСТУП

Реформування пенсійної системи є одним із найбільш актуальних викликів соціально-економічної політики України в умовах постійних змін як на національному, так і на міжнародному рівнях. Пенсійна система виступає основним елементом соціального захисту населення, забезпечуючи права громадян на належний рівень життя у похилому віці. Проте сучасні демографічні тенденції, зростаюче фінансове навантаження на державний бюджет та інтеграційні процеси з Європейським Союзом вимагають вдосконалення її організації та функціонування.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення ефективного функціонування органів Пенсійного фонду України в умовах реформування системи. На прикладі Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області аналізуються проблеми, пов'язані з організацією роботи відділу, та пропонуються шляхи їх вирішення в контексті сучасних соціально-економічних викликів.

Проблеми пенсійного забезпечення та його реформування розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них варто відзначити дослідження Є. Калюги, В. Пабат, О. Витвицької, Н. Шпак і W. Sroka [18], які аналізують функціонування чинної солідарної пенсійної системи та визначають ключові проблеми, пов'язані із запровадженням накопичувального рівня пенсійного забезпечення. Окремо слід виділити роботи О. П. Кириленко [19], що присвячені реформуванню пенсійної системи України. Л. Р. Біла-Тіунова досліджує моделі пенсійних систем інших країн та проводить детальний аналіз діяльності Пенсійного фонду України як важливої складової фінансової системи держави [7]. Разом із цим потреба у вдосконаленні пенсійної системи України визначає важливість і ціль даного наукового дослідження.

Мета роботи полягає в аналізі організації діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян, оцінці ефективності його роботи та розробці рекомендацій щодо підвищення якості обслуговування населення в умовах реформування пенсійної системи.

Об'єктом дослідження є пенсійна система України, її організаційна структура та механізми функціонування.

Суб'єктом дослідження виступає Личаківський відділ обслуговування громадян «Сервісний центр» як структурний підрозділ Пенсійного фонду України.

Завдання роботи:

- оцінити сучасний стан пенсійної системи України в умовах реформування;
- проаналізувати організаційну структуру та функціонування Личаківського відділу обслуговування громадян;
- дослідити основні проблеми у роботі відділу та визначити шляхи їх вирішення;
- розробити рекомендації щодо впровадження інноваційних механізмів у роботу відділу з метою покращення якості обслуговування громадян;
- оцінити перспективи адаптації пенсійної системи України до європейських стандартів.

Методи дослідження, використані у роботі, включають: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) для оцінки стану пенсійної системи, статистичний аналіз для вивчення показників діяльності Личаківського відділу, методи порівняльного аналізу для виявлення відмінностей у підходах до організації пенсійних систем в Україні та країнах ЄС, метод експертних оцінок для формування рекомендацій щодо вдосконалення роботи відділу.

Наукова новизна роботи:

- вдосконалено концепцію адаптивної інтеграції пенсійної системи України до європейського соціального простору, яка відрізняється від існуючих підходів

поетапним характером впровадження та врахуванням специфічних викликів, що стоять перед Україною. Запропонована модель гнучкої інтеграції охоплює три ключові етапи: розвиток внутрішньої інфраструктури, гармонізацію нормативно-правової бази з вимогами ЄС та інтеграцію до загальноєвропейських механізмів соціального забезпечення;

- обґрунтовано впровадження інтегрованої платформи електронних послуг Пенсійного фонду, яка включає блокчейн-систему, модуль самодіагностики прав громадян на пенсію, віртуальні консультаційні сервіси та автоматизовану систему перерахунку пенсій, з метою не лише підвищення ефективності роботи Сервісного центру, але й забезпечення відповідності стандартам інформаційної безпеки та конфіденційності.

Практична цінність роботи полягає у розробці конкретних пропозицій щодо підвищення ефективності роботи Личаківського відділу обслуговування громадян, які можуть бути впроваджені у його діяльність. Результати дослідження також можуть бути використані для вдосконалення роботи інших підрозділів Пенсійного фонду України, що сприятиме модернізації пенсійної системи та її адаптації до європейських стандартів.

Апробація наукових досліджень:

1. Козолис А. Перспективи пенсійної реформи. Студентська молодь і науковий прогрес: тези доп. Міжнар. студ. наук. форуму, 02-04 жовтня 2024 р. [Електронний ресурс]. Львів, 2024. С.240.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність, структура та основні функції пенсійної системи

Пенсійна система є основним елементом соціальної політики держави, спрямованим на забезпечення громадян матеріальною підтримкою у випадках втрати працездатності через досягнення пенсійного віку, інвалідність чи втрату годувальника. Її сутність полягає в забезпеченні соціальної стабільності, захисті громадян від ризиків, пов'язаних із віковими змінами, та підтримці гідного рівня життя після завершення трудової діяльності.

Основна ідея пенсійної системи полягає у створенні механізмів перерозподілу фінансових ресурсів між економічно активним населенням і громадянами, які не мають можливості самостійно забезпечувати свої потреби, що дозволяє гарантувати соціальну справедливість і стабільність у суспільстві, знижуючи рівень бідності серед пенсіонерів.

Сутність пенсійної системи також відображається через її функцію соціального страхування, яка передбачає акумулювання внесків протягом трудового періоду життя і подальше використання цих коштів для виплати пенсій. Крім того, система виконує роль інструменту регулювання рівня доходів громадян, сприяючи перерозподілу ресурсів у напрямі соціальної рівності.

Пенсійна система представляє собою сукупність механізмів та заходів, які спрямовані на забезпечення фінансової підтримки громадян, що втратили працездатність через досягнення пенсійного віку, виникнення інвалідності або інших обставин [21]. В Україні функціонування пенсійної системи регулюється законодавством, яке передбачає наявність обов'язкової державної системи пенсійного страхування, що фінансується за рахунок страхових внесків, а також можливість використання додаткових недержавних пенсійних фондів [8].

Одним із основних завдань пенсійної системи є гарантування економічної безпеки осіб похилого віку, а також тих, хто зіштовхнувся з обмеженнями працездатності. Вона створює фінансову підтримку для громадян, забезпечуючи їм необхідний рівень доходів, що дозволяє уникнути соціальної маргіналізації та зберегти гідний рівень життя. Пенсійні виплати сприяють зниженню ризиків бідності серед пенсіонерів, що, своєю чергою, зміцнює соціальну рівновагу у суспільстві.

Забезпечення належного рівня пенсійних виплат відіграє вирішальну роль у підтримці соціальної стабільності. Пенсійна система виконує завдання збереження добробуту людей на етапі життя, коли вони стають економічно залежними від зовнішніх джерел доходу. Це, з одного боку, підвищує якість життя літніх громадян, а з іншого – позитивно впливає на загальну соціальну атмосферу в державі, сприяючи зміцненню довіри до органів влади.

Окрім цього, пенсійна система є важливим елементом державної політики, оскільки забезпечує перерозподіл ресурсів між поколіннями, сприяючи соціальній солідарності. Вона також виконує роль механізму мотивації громадян до офіційного працевлаштування, адже розмір пенсійних виплат залежить від тривалості трудового стажу та розміру внесків, сплачених у Пенсійний фонд.

Таким чином, пенсійна система не лише забезпечує економічну підтримку найбільш вразливих верств населення, а й слугує основою для стабільного соціально-економічного розвитку країни, сприяючи гармонізації суспільних відносин та створюючи умови для гідного життя кожного громадянина у старості.

Пенсійна система складається з кількох основних рівнів (компонентів), які разом формують її комплексну структуру (рис. 1.1).

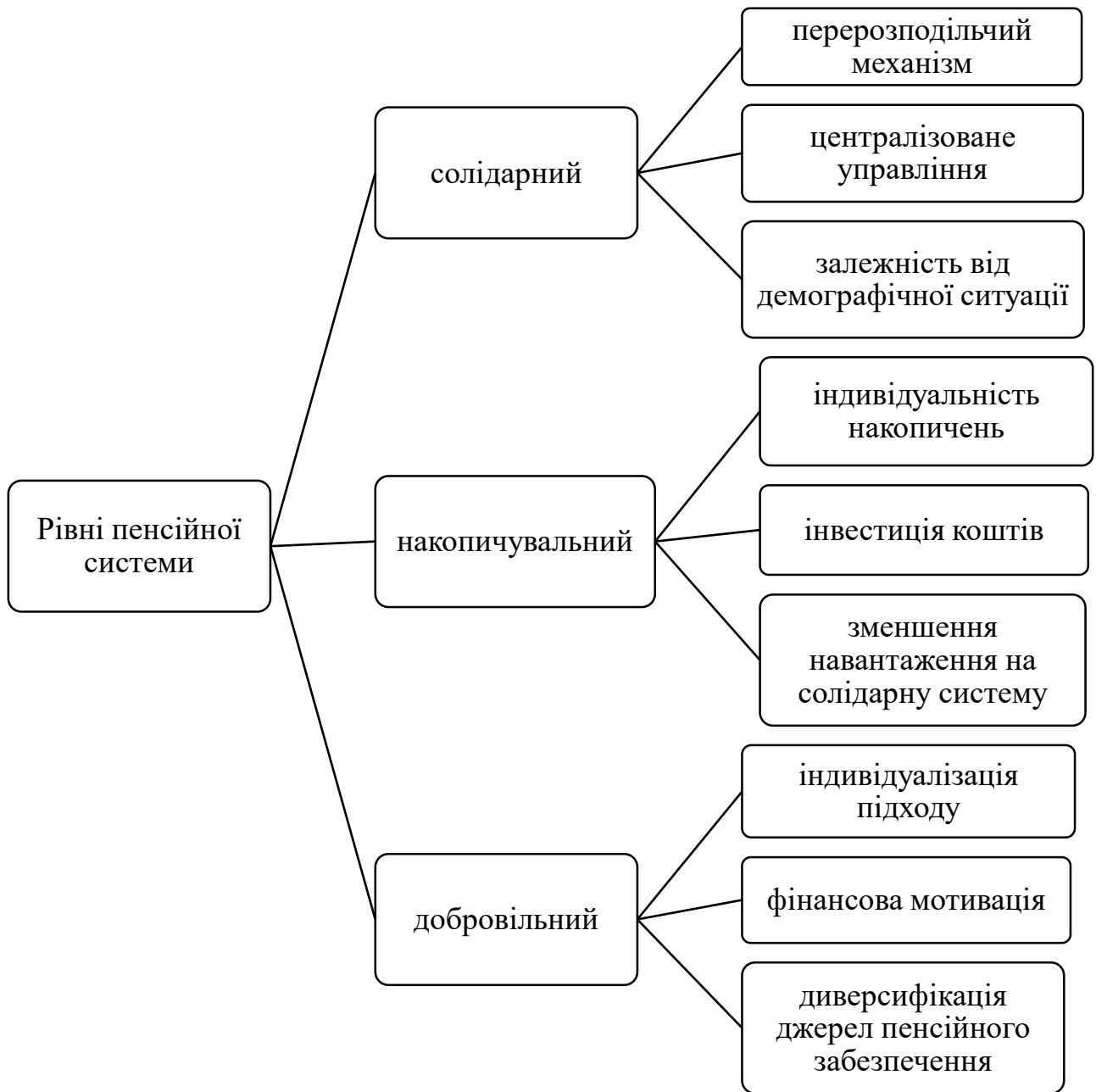

Рисунок 1.1. Особливості рівнів пенсійної системи

Джерело: 5,11.

Солідарний рівень пенсійної системи ґрунтується на механізмі міжпоколінного перерозподілу коштів, що забезпечує фінансування пенсійних

виплат за рахунок внесків економічно активного населення [17]. Іншими словами, працюючі громадяни сплачують внески до Пенсійного фонду, з якого здійснюються виплати особам, які завершили трудову діяльність. Ця модель є традиційною та широко використовуваною в багатьох країнах світу.

Ключовою особливістю солідарного рівня є його основоположний принцип — солідарність між поколіннями. Молодше покоління працюючих громадян фінансово підтримує старше покоління, створюючи своєрідну економічну «ланку», яка об'єднує різні вікові групи суспільства.

Організація солідарного рівня передбачає централізоване управління пенсійними коштами, що реалізується через державні структури. У такій системі розмір пенсій залежить від ряду факторів, зокрема від тривалості трудового стажу, рівня заробітної плати, а також суми внесків, сплачених працівником протягом його кар'єри. Чим більший стаж роботи та вищий рівень доходів, тим вищою буде пенсійна виплата.

Основні характеристики солідарного рівня включають:

- перерозподільчий механізм — кошти, які сплачуються до Пенсійного фонду, відразу спрямовуються на фінансування виплат поточним пенсіонерам, без індивідуального накопичення для майбутнього;
- централізоване управління — державні органи контролюють надходження та розподіл коштів, що забезпечує функціонування системи;
- залежність від демографічної ситуації — ефективність солідарного рівня значною мірою залежить від співвідношення працюючих громадян і пенсіонерів. За зниження чисельності економічно активного населення або зростання частки пенсіонерів система може зіткнутися з фінансовими труднощами [17].

Перевагами даного рівня є:

- гарантія регулярних пенсійних виплат громадянам похилого віку;

- соціальна рівність, оскільки кожен працюючий робить внесок на користь суспільства в цілому;
- простота адміністрування через централізований характер.

Проте існують і певні недоліки. Основна проблема полягає у вразливості до демографічних змін: якщо кількість працюючих значно зменшується порівняно з кількістю пенсіонерів, система стає фінансово нестабільною. Крім того, відсутність індивідуального накопичення означає, що розмір пенсійних виплат може бути обмеженим державними можливостями.

В умовах сучасних викликів, таких як старіння населення, міграція та економічні кризи, солідарний рівень потребує постійного удосконалення, включаючи підвищення ефективності управління ресурсами, стимулювання легального працевлаштування та адаптацію до змінних соціально-економічних умов.

Накопичувальний рівень пенсійної системи є важливою складовою, яка передбачає створення індивідуальних фінансових заощаджень кожного працівника протягом його трудового періоду. Основний принцип цього рівня полягає в акумулюванні коштів на особистих рахунках громадян у пенсійних фондах або фінансових установах. Учасники системи самостійно сплачують внески, які в подальшому використовуються для формування їхніх пенсійних виплат після завершення трудової діяльності [20].

Формування пенсійних виплат у рамках накопичувального рівня базується на кількох ключових елементах: регулярності сплати внесків, обсягу накопичених коштів та отриманого інвестиційного доходу. Кошти, що накопичуються, інвестуються фінансовими установами, які керують активами пенсійних фондів, з метою забезпечення додаткового прибутку. Завдяки цьому громадяни можуть отримувати більший обсяг пенсійних виплат у порівнянні з традиційною солідарною системою.

Слід виокремити основні ознаки накопичувального рівня:

1. накопичувальний рівень ґрунтується на персоналізованому підході до формування пенсійних заощаджень. Кожен учасник системи має індивідуальний рахунок, на якому акумулюються його внески. Розмір майбутньої пенсії безпосередньо залежить від обсягу внесених коштів та ефективності їхнього інвестування. Це створює пряму залежність між трудовою активністю громадянина протягом життя та рівнем матеріального забезпечення після виходу на пенсію;

2. кошти, що накопичуються на індивідуальних рахунках, інвестуються у фінансові інструменти (акції, облігації, депозити тощо) з метою отримання додаткового доходу, що забезпечує приріст накопичених коштів за рахунок інвестиційного прибутку, що підвищує рівень пенсійних виплат. Однак ефективність інвестування залежить від професіоналізму управляючих компаній та стабільності фінансового ринку;

3. введення накопичувального рівня знижує залежність пенсійної системи від демографічних ризиків, таких як старіння населення чи зменшення кількості працюючих громадян. Це дозволяє поступово розвантажити солідарний рівень, який фінансується за рахунок поточних внесків працюючого населення, і підвищити фінансову стійкість усієї пенсійної системи.

Однією з найважливіших переваг накопичувального рівня є зниження фінансового навантаження на солідарну пенсійну систему, яка зазнає значних труднощів через демографічні зміни, такі як старіння населення та зменшення кількості працездатних осіб. Перехід до накопичувальної моделі дозволяє розподілити ризики між поколіннями та забезпечити фінансову стійкість пенсійної системи в довгостроковій перспективі.

Крім того, накопичувальний рівень сприяє підвищенню індивідуальної відповідальності громадян за власне пенсійне забезпечення. Працівники отримують стимул брати активну участь у накопичувальній системі, оскільки

майбутній рівень їхніх доходів безпосередньо залежить від розміру внесків та ефективності інвестування коштів.

Важливим аспектом функціонування накопичувального рівня є прозорість і надійність системи. Це передбачає суворий контроль за діяльністю пенсійних фондів, їхньою фінансовою стабільністю та дотриманням прав учасників системи. Ефективне законодавче регулювання та контроль із боку держави є необхідними умовами для створення довіри громадян до накопичувального рівня.

Таким чином, накопичувальний рівень забезпечує більшу фінансову незалежність пенсіонерів, зменшуючи навантаження на державний бюджет та сприяючи розвитку фінансових ринків. У сучасних умовах його впровадження стає одним із головних напрямів модернізації пенсійних систем багатьох країн, включаючи Україну.

Добровільний рівень недержавного пенсійного забезпечення є додатковим компонентом системи, що дає громадянам і роботодавцям можливість самостійно формувати накопичення для пенсійних виплат за допомогою недержавних фінансових інститутів та спрямований на підвищення матеріального забезпечення у пенсійному віці шляхом особистої ініціативи громадян або їхніх роботодавців. Основними механізмами функціонування є залучення до системи приватних пенсійних фондів, страхових компаній, банківських установ чи інших організацій, які спеціалізуються на управлінні пенсійними накопиченнями [9].

Даний рівень є ефективним доповненням до державної пенсійної системи, оскільки забезпечує індивідуальний підхід до формування пенсійного капіталу. Учасники добровільного рівня можуть вільно обирати фінансові установи, програми накопичення, а також розмір внесків відповідно до своїх фінансових можливостей і пенсійних цілей.

Зауважимо, що недержавні пенсійні фонди не є нововведенням, а існують ще з початку XVIII століття. Перший пенсійний фонд, організований за принципом «зароби собі на пенсію сам», було створено в Англії; згодом такий фінансовий інструмент прийшов до царської Росії, де називався «касою».

Добровільний рівень пенсійної системи забезпечує громадянам можливість самостійного накопичення коштів для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію. Це дозволяє кожній особі відкладати частину свого доходу у спеціалізованих фінансових установах, таких як приватні пенсійні фонди чи страхові компанії. Завдяки цьому механізму громадяни можуть формувати індивідуальний пенсійний капітал, що дає змогу отримувати більш високі виплати порівняно з базовим забезпеченням, яке гарантує державна система. Такий підхід особливо актуальний для тих, хто прагне фінансової стабільності у пенсійному віці.

Важливу роль у функціонуванні добровільного рівня відіграють роботодавці, які можуть брати участь у створенні корпоративних пенсійних програм для своїх працівників. Внески, здійснювані роботодавцем, не тільки підвищують розмір майбутньої пенсії працівника, але й слугують потужним мотиватором для персоналу, сприяючи підвищенню їхньої лояльності до компанії та покращенню загального мікроклімату в організації. Участь роботодавців у таких програмах формує умови для додаткового соціального захисту та стимулює працівників до офіційного працевлаштування.

Ще однією важливою особливістю добровільного рівня є його гнучкість та варіативність. Громадяни можуть вільно обирати фінансові установи, через які здійснюватимуть накопичення, а також мають можливість управляти своїми заощадженнями. Це включає регулювання розміру внесків залежно від фінансових можливостей, зміну програм чи установ, що надають послуги, і навіть часткове виведення коштів за обумовлених умов. Така свобода дій дозволяє адаптувати накопичення до індивідуальних потреб та обставин, роблячи

цей рівень пенсійної системи максимально ефективним і зручним для кожного учасника.

Добровільний рівень дає змогу кожній людині створювати персоналізований фінансовий план накопичення пенсійного капіталу. Вибір фінансової установи, програми та обсягу внесків є гнучким і адаптованим до потреб конкретного громадянина.

Важливо відмітити таку складову як фінансова мотивація, адже участь у недержавному пенсійному страхуванні стимулює громадян відповідальніше ставитися до власного майбутнього, оскільки розмір виплат у пенсійному віці залежить від суми накопичених внесків і ефективності їхнього інвестування.

Диверсифікація джерел пенсійного забезпечення є ще одним елементом добровільного рівня, додаючи незалежність від державних механізмів, дозволяючи зменшити ризики, пов'язані з економічною нестабільністю або дефіцитом Пенсійного фонду. Він також підвищує загальну стійкість пенсійної системи, розподіляючи відповідальність між державою, роботодавцем і самим громадянином.

Добровільний рівень пенсійного забезпечення є важливим елементом багаторівневої пенсійної системи, який сприяє підвищенню рівня соціального захисту громадян. Його гнучкість, індивідуалізація та здатність залучати додаткові джерела фінансування роблять його ефективним інструментом для забезпечення фінансової стабільності у пенсійному віці. Реалізація цього рівня в Україні вимагає подальшого розвитку інфраструктури недержавного пенсійного страхування та стимулювання участі громадян і роботодавців.

Пенсійна система виконує низку важливих функцій, які забезпечують її ключову роль у соціально-економічному житті суспільства (рис. 1.2).

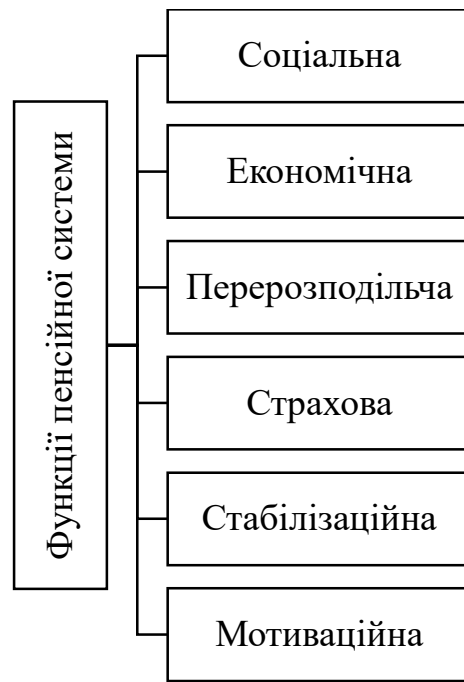

Рисунок 1.2. Функції пенсійної системи

Джерело: 23.

Соціальна функція забезпечує мінімально необхідний рівень доходу для осіб, які не мають можливості працювати через вік, інвалідність або інші обставини. Це сприяє зменшенню рівня бідності серед пенсіонерів та підтримці соціальної справедливості.

Пенсійна система впливає на економічну активність населення через регулювання доходів, забезпечення фінансової стабільності пенсіонерів та стимулювання інвестицій у накопичувальні фонди.

Перерозподільча функція сприяє рівномірному розподілу фінансових ресурсів між економічно активним та непрацездатним населенням, забезпечуючи баланс між поколіннями.

Страхова функція дозволяє громадянам отримувати матеріальне забезпечення у випадках, коли вони не здатні працювати через об'єктивні причини (вік, інвалідність, втрата годувальника).

Суть стабілізаційної функція заключається у тому, що пенсійна система виступає інструментом соціальної стабільності, зменшуючи соціальну напругу в суспільстві через гарантування громадянам базового рівня доходів.

У свою чергу мотиваційна функція формує стимули для офіційного працевлаштування та сплати пенсійних внесків, оскільки розмір пенсії безпосередньо залежить від тривалості трудового стажу та рівня заробітної плати.

Сутність, структура та функції пенсійної системи відображають її значущість як фундаментального механізму соціального захисту населення. Ефективне функціонування пенсійної системи є запорукою соціальної стабільності, економічного зростання та забезпечення гідного рівня життя громадян. У сучасних умовах глобальних викликів і демографічних змін реформування пенсійної системи стає важливим завданням для держави, що потребує комплексного підходу та впровадження сучасних управлінських рішень.

1.2. Еволюція пенсійної системи України: досвід та виклики

Аналізуючи історичний розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні, слід зазначити, що до здобуття незалежності у 1991 році країна не мала власної, окремо сформованої пенсійної системи. Цей факт зумовлений тим, що Україна довгий час перебувала у складі різних держав, що суттєво впливало на її соціально-економічний устрій та політику.

На територіях Західної України, які входили до складу Австро-Угорської імперії, діяла система пенсійного забезпечення, побудована за бісмаркською моделлю [12]. Вона базувалася на принципах соціального страхування, де участь у формуванні пенсійного капіталу брали як працівники, так і роботодавці. Такий

підхід забезпечував фінансову стабільність і прогнозованість пенсійних виплат, що відповідало прогресивним на той час європейським стандартам соціального захисту.

Таким чином, пенсійне забезпечення на українських землях в період до здобуття незалежності мало фрагментарний характер і залежало від загальної соціально-економічної політики держав, до складу яких входили ці території. Це історичне підґрунтя значною мірою вплинуло на формування сучасної пенсійної системи України, яка продовжує розвиватися з урахуванням як історичного досвіду, так і сучасних соціально-економічних реалій.

Початком формування окремої пенсійної системи України можна вважати створення у грудні 1991 року Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР. На його основі у 1992 році було засновано Пенсійний фонд України (ПФУ). В цей же період було прийнято ключовий нормативно-правовий документ у сфері пенсійного забезпечення – Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ [14].

Пенсійне забезпечення, як і раніше, є важливою складовою соціального захисту населення, що вимагає детального аналізу його ролі та значення у системі соціального захисту України. Сьогодні основною метою системи соціального страхування є вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням непрацездатних громадян. Учасники цієї системи формують цільові кошти, які акумулюються у спеціалізованих фондах соціального страхування. Ці фонди покликані компенсувати втрати, що виникають внаслідок настання певних визначених подій, таких як втрата працездатності або старість.

У розвинутих країнах світу соціальний захист забезпечується за допомогою ефективно організованих державних систем, які гарантують дотримання основних громадянських прав. До них належать право на працю, освіту, охорону здоров'я, отримання мінімальної заробітної плати, пенсій та соціальних виплат. В Україні ці права закріплені у статті 46 Конституції, яка гарантує кожному

громадянину право на соціальний захист, що охоплює матеріальне забезпечення у разі втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних причин, старості та інших обставин, визначених законодавством. Аналогічна норма закріплена у статті 22 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року. Дотримання таких прав дозволяє забезпечити належний рівень добробуту громадян відповідно до міжнародних стандартів.

Слід зазначити, що єдиного уніфікованого визначення поняття соціального захисту не існує. Наприклад, на думку дослідника А. Якиміва, соціальний захист є комплексом правових, економічних, організаційних, політичних і культурних заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного розвитку людини та добробуту кожного члена суспільства [34]. Такий підхід підкреслює багатовимірний характер соціального захисту як невід'ємної частини державної політики.

Враховуючи історичний розвиток України, слід зазначити, що соціальне страхування у країні здобуло переважно обов'язковий характер. Відповідно до статті 5 «Концепції соціального забезпечення населення України» від 21 грудня 1993 року № 3758-ХІІ, обов'язкове соціальне страхування поширюється на осіб, які працюють на умовах трудового договору або на інших підставах, визначених трудовим законодавством. Також до цієї категорії належать самозайняті особи та громадяни, які є суб'єктами підприємницької діяльності. Ця норма започаткувала формування загальнонаціональної системи соціального захисту, спрямованої на захист населення від соціальних ризиків, що й визначає соціальний аспект цієї системи.

Економічна складова соціального страхування безпосередньо залежить від рівня економічного розвитку країни. Чим вищий економічний потенціал держави, тим більші фінансові ресурси у вигляді страхових внесків спрямовуються на соціальне страхування. В Україні обсяги внесків до фондів соціального страхування та Пенсійного фонду України визначаються на основі

актуарних розрахунків, які враховують економічні показники, демографічну ситуацію та інші чинники. Отримані цільові кошти використовуються на:

- ✓ виплату пенсій та матеріальної допомоги громадянам;
- ✓ утримання адміністративного апарату відповідних соціальних фондів;
- ✓ забезпечення стабільного функціонування цих фондів [24].

З правової точки зору, соціальне страхування можна розглядати як систему нормативно-правових актів, що регламентують порядок його здійснення. Це включає правове регулювання всіх аспектів функціонування соціального страхування, починаючи від визначення обов'язкових внесків і закінчуючи питаннями їхнього цільового використання.

Згідно зі статтею 3 «Концепції соціального забезпечення населення України» від 21 грудня 1993 року № 3758-ХІІ, економічна відповідальність за виконання соціальних гарантій розподіляється між трьома основними учасниками: державою, підприємствами та громадянами. Ці сторони формують основні елементи соціального партнерства, метою якого є забезпечення врахування інтересів кожної із них. У статті 5 цього ж документа зазначено, що система обов'язкового соціального страхування ґрунтується на принципі солідарності. Цей принцип передбачає перерозподіл коштів між різними соціальними групами: від працездатних до непрацездатних, від здорових до хворих, від тих, хто працює, до безробітних тощо. Учасники трудового процесу вносять частину свого доходу на утримання пенсіонерів, забезпечення медичних послуг та підтримку безробітних, у той час як держава бере на себе зобов'язання гарантувати відповідну підтримку наступним поколінням.

Соціальне страхування є фінансовою категорією, яка відображає специфічні економічні відносини, що виникають у процесі перерозподілу ресурсів. Ці ресурси накопичуються у спеціалізованих соціальних фондах і використовуються для здійснення виплат застрахованим особам у разі настання

визначених законом соціальних ризиків. Таким чином, соціальне страхування виступає ваговою складовою фінансової системи України.

Виходячи із законодавчих положень, соціальне страхування можна умовно поділити на дві основні категорії:

- I. загальнообов'язкове державне соціальне страхування, участь у якому є обов'язковою і яке адмініструється фондами соціального страхування;
- II. недержавне соціальне страхування, яке є добровільним і здійснюється через недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та інші фінансові установи, визначені законодавством [24].

Обидві ці форми мають спільну рису: основою для виплат пенсій чи соціальної допомоги є кошти, що надходять у формі страхових внесків. Контроль за цільовим використанням цих коштів здійснюють наглядові ради фондів і спеціально уповноважені органи виконавчої влади. Ці положення регламентуються, зокрема, «Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 року № 1608-ВР.

Для повного розуміння сутності соціального страхування в Україні важливо відзначити ключові етапи його формування (рис. 1.3).

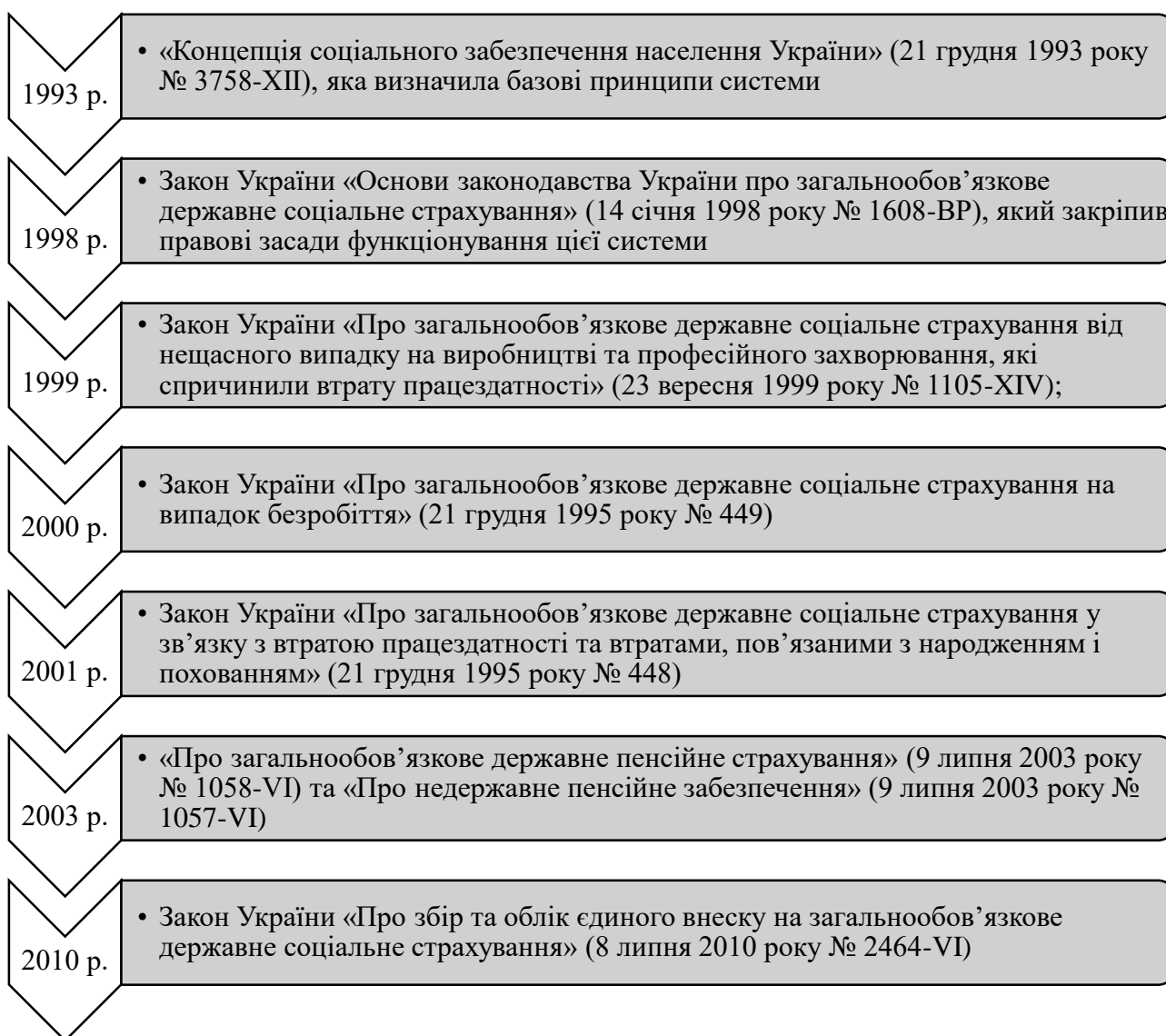

Рисунок 1.3. Етапи формування соціального страхування в Україні

Джерело: 11, 13, 17, 19.

Ці нормативно-правові акти стали ключовими в формуванні сучасної системи соціального страхування України, визначивши основні напрями її функціонування та правові механізми захисту соціально вразливих груп населення.

Ключовим нормативно-правовим документом у сфері соціального страхування в Україні є Закон України «Основи законодавства України про

загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 року № 1608-ВР (далі – Основи). Цей Закон заклав основи для функціонування системи соціального страхування в країні, визначивши її головні принципи та механізми.

Відповідно до положень цього документа, в Україні функціонують такі види соціального страхування:

- ✓ загальнообов'язкове соціальне страхування у разі нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності;
- ✓ загальнообов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття;
- ✓ загальнообов'язкове соціальне страхування у зв'язку з втратою працездатності та подіями, пов'язаними з народженням і похованням;
- ✓ загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
- ✓ загальнообов'язкове державне медичне страхування.

Варто зауважити, що обов'язкове медичне страхування наразі перебуває на стадії законодавчого доопрацювання. Проект відповідного закону знаходиться у процесі розробки, оскільки на даний момент медичне страхування в Україні реалізується виключно на добровільній основі через страхові компанії.

Згідно зі статтею 6 «Основ», в Україні передбачено діяльність таких фондів соціального страхування [14]:

- Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності;
- Пенсійного фонду України.

Головним фінансовим джерелом для забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування є єдиний

соціальний внесок (ЄСВ). До 2011 року фінансування здійснювалося за рахунок страхових внесків, які сплачували як роботодавці, так і застраховані особи. Водночас після впровадження змін у законодавстві основним інструментом фінансування став ЄСВ, який об'єднав раніше існуючі внески у єдиний платіж.

Суттєвий перегляд розміру ЄСВ було здійснено з 1 січня 2017 року. Зокрема, ставку внеску було знижено до 22% від нарахованої заробітної плати. Це рішення мало кілька важливих цілей, серед яких зниження податкового навантаження на роботодавців, стимулювання офіційного працевлаштування та легалізація заробітної плати. Скорочення розміру ЄСВ стало кроком у напрямку створення сприятливіших умов для ведення бізнесу, а також сприяло боротьбі з тіньовою економікою, особливо в сегменті оплати праці.

Єдиний соціальний внесок відіграє особливу роль у забезпеченні стабільності системи соціального страхування України. Скорочення його ставки у 2017 році стало значущою реформою, спрямованою на досягнення кількох стратегічних завдань: зменшення тиску на роботодавців, підвищення рівня прозорості заробітних плат і зміцнення економіки. Проте варто враховувати, що зниження ЄСВ потребує ефективного адміністрування, аби уникнути можливих втрат бюджетних надходжень і забезпечити стабільне фінансування соціальних програм. Надалі важливо продовжувати роботу над удосконаленням цієї системи для гармонійного поєднання інтересів держави, бізнесу та працівників.

1.3. Нормативно-правова база регулювання пенсійного забезпечення в Україні

Станом на сьогодні правове регулювання пенсійного страхування в Україні здійснюється на основі понад двадцяти нормативно-правових актів. Серед них

ключовими є закони України: «Про пенсійне страхування» [14], «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [15], «Про державну службу» [28], а також низка інших законодавчих документів.

Основними складовими пенсійного страхування в Україні є такі види пенсій: за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. Їх призначення базується на двох ключових чинниках — тривалості страхового стажу та рівні заробітної плати. До 1 січня 2004 року нормативним документом, який регулював питання пенсійного страхування, був Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788-XII. [14]

Цей закон визначав, що право на пенсійне забезпечення мали особи, які досягли пенсійного віку: 55 років для жінок і 60 років для чоловіків. Пенсії призначалися з урахуванням очікуваної тривалості життя, а також щорічно перераховувалися відповідно до зростання мінімального споживчого бюджету. Однак розмір виплат не міг перевищувати певного граничного рівня. Таким чином, у багатьох випадках обчислення пенсій прямо залежало від стажу роботи та заробітної плати особи.

Механізм визначення пенсійних виплат регламентовано статтею 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 2004 року № 1058-IV [15]. У ньому зазначено, що розмір пенсії обчислюється шляхом множення індивідуального коефіцієнта страхового стажу, який визначається залежно від внесків, сплачених особою, на встановлений базовий розмір заробітної плати. Формула для обчислення пенсії наведена у відповідному додатку до цього закону.

Пенсійне страхування в Україні має чітко визначену систему, засновану на тривалості страхового стажу та рівні заробітної плати, з урахуванням принципів соціальної справедливості та рівності. Нормативно-правова база пенсійного забезпечення, особливо після впровадження змін у 2004 році, спрямована на забезпечення фінансової стабільності системи, враховуючи демографічні та

економічні чинники. Водночас для досягнення більшої ефективності система потребує подальшого вдосконалення, зокрема впровадження механізмів додаткового пенсійного страхування та оптимізації розрахунків.

Підставою для призначення пенсії у зв'язку з інвалідністю є загальне захворювання, травма або дитяча хвороба, які призвели до часткової або повної втрати працездатності. Рівень втрати працездатності визначається медико-соціальною експертизою, яка встановлює одну з трьох груп інвалідності (I, II або III) залежно від ступеня обмеження працездатності. Це регулюється постановою Кабінету Міністрів України "Питання медико-соціальної експертизи" та відповідним законодавством.

Ключовою умовою для отримання пенсії по інвалідності є наявність страхового стажу, який залежить від віку особи на момент встановлення інвалідності або на дату подання заяви про призначення пенсії. Наприклад, для осіб з інвалідністю I групи у віці до 59 років необхідно мати певний страховий стаж, тоді як для II і III груп обов'язковий страховий стаж становить не менше 10 років. Також існують мінімальні вимоги щодо тривалості страхового стажу для молодших осіб, які можуть становити від 14 років залежно від віку.

Розмір пенсії залежить від групи інвалідності та визначається у відсотках від розміру пенсії за віком. Для осіб з інвалідністю I групи вона становить 100% пенсії за віком, тоді як для осіб III групи – 50%. Це забезпечує диференційований підхід до соціального захисту залежно від ступеня втрати працездатності.

Адміністративна реформа передбачає вдосконалення, оптимізацію та розвиток системи органів державної влади, що виступає ключовим елементом формування єдиного державного механізму. Цей механізм створюється шляхом інтеграції матеріальних, фінансових і кадрових ресурсів та забезпечення тісної взаємодії між підприємствами, установами та організаціями.

Основою такого процесу є принципи розподілу влади, закріплені чинним законодавством, які спрямовують його на виконання завдань і функцій держави.

Удосконалення системи органів державної влади є постійним процесом, який охоплює всі аспекти діяльності державного апарату та інституційної структури. Це сприяє підвищенню ефективності державного управління та створює умови для соціально-економічного прогресу країни, забезпечуючи стабільність і розвиток у довгостроковій перспективі.

Метою адміністративної реформи, викладеною в Концепції, є поступове впровадження такої системи державного управління, яка забезпечуватиме зміцнення позицій України як сучасної європейської держави. Ця держава має характеризуватися високим рівнем розвитку, правовим порядком, демократичними цінностями, соціальною стабільністю та високими стандартами життя.

Основним завданням реформи є створення управлінської системи, що відповідатиме очікуванням громадян, з акцентом на обслуговуванні їхніх інтересів та захисті національних пріоритетів. Така система повинна базуватися на принципах прозорості, наукового підходу та ефективності, забезпечуючи контроль з боку громадянського суспільства. Важливим аспектом реформи є приведення витрат на утримання органів управління у відповідність до фінансових можливостей держави, що сприятиме раціональному використанню бюджетних ресурсів і підвищенню довіри громадян до державної влади.

У 2003 році були прийняті закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [15] та «Про недержавне пенсійне забезпечення». Основною метою цих змін стало запровадження трирівневої пенсійної системи. Наступний етап пенсійної реформи розпочався у листопаді 2011 року із набранням чинності Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи». Цей закон передбачав обмеження максимальної пенсії на рівні десяти прожиткових мінімумів, встановлених для непрацездатних осіб.

Черговий етап реформування відбувся у 2018 році. У жовтні того ж року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 року № 2148-VIII, який передбачав суттєві зміни у пенсійному забезпеченні. Зокрема, було підвищено мінімальний страховий стаж для виходу на пенсію за віком. Починаючи з 1 січня 2018 року, для отримання пенсії у 60 років необхідно було мати щонайменше 25 років страхового стажу. При цьому з кожним наступним роком вимоги до тривалості стажу зростають на один рік. Таким чином, до 2028 року для виходу на пенсію у віці 60 років потрібно буде мати не менше 35 років страхового стажу.

Ці реформи мали на меті не лише вдосконалити пенсійну систему, але й забезпечити її фінансову стабільність, адаптуючи до демографічних та економічних змін.

Головною метою трансформації пенсійної системи України є гарантування гідного рівня життя громадянам, які сумлінно сплачували пенсійні внески протягом свого трудового шляху, відкрито декларуючи свої доходи. Реформа спрямована на забезпечення рівності у можливостях пенсійного забезпечення незалежно від сфери діяльності чи професії, а також на подолання нерівностей у розмірах пенсійних виплат.

На даний момент в Україні функціонують два рівні пенсійної системи: солідарний (перший рівень) і добровільний накопичувальний (третій рівень). Основним завданням реформи є запровадження обов'язкових накопичувальних пенсійних рахунків. До початку повномасштабної війни у 2022 році планувалося поступове введення другого рівня – обов'язкової накопичувальної системи. Це дало б змогу майбутнім пенсіонерам формувати власні пенсійні заощадження протягом трудового життя та зменшити залежність від демографічних ризиків. Так, законопроект № 2683 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» передбачав спрямування 5% з єдиного соціального внеску (ЄСВ),

який нині становить 22% від фонду оплати праці, на накопичувальні рахунки. Спочатку пенсійний внесок мав становити 1% із подальшим підвищенням [29].

Проте через військову агресію ці плани були відкладені, а всі кошти ЄСВ спрямовуються до Пенсійного фонду України для забезпечення пенсійних виплат близько 10 мільйонам громадян у межах чинної солідарної системи.

У квітні 2023 року Верховна Рада зареєструвала законопроект № 9212 «Про накопичувальне пенсійне забезпечення», який передбачає обов'язкову участь усіх застрахованих осіб, що сплачують внески до солідарної системи. Крім того, уряд вніс законопроект № 4408, який стосується накопичувальної професійної пенсійної системи (НППС). Він орієнтований на працівників шкідливих виробництв (категорії СПИСОК 1 і СПИСОК 2), які молодші за 35 років і мають право на пільгові пенсії. Фінансування цієї системи передбачає підвищення ставки ЄСВ для відповідних роботодавців на 7% або 15% [29].

Таким чином, пенсійна реформа є комплексним підходом до створення справедливої, стійкої та адаптованої до сучасних умов системи, що знижує залежність від солідарного принципу та сприяє підвищенню фінансової стабільності пенсійного забезпечення в Україні.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЛИЧАКІВСЬКОГО ВІДДІЛУ ОБСЛУГОВУВАННЯ ГРОМАДЯН «СЕРВІСНИЙ ЦЕНТР» ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз діяльності пенсійної системи України

Аналізуючи фінансові показники пенсійної системи, слід зазначити, що бюджет Пенсійного фонду України є детальним планом формування та використання цільового страхового фонду, джерелами якого є страхові внески до солідарної системи та інші надходження, передбачені законодавством.

У 2023 році загальні доходи бюджету Пенсійного фонду склали 780,1 млрд грн (без врахування залишків на початок року), що на 21,2 % більше, ніж у 2022 році. У структурі доходів власні надходження становили 451,9 млрд грн, що відповідає 65,1 % загальної суми. Частка коштів, отриманих із Державного бюджету, склали 248,8 млрд грн (33,7 %), а фінансування пенсійних програм – 5,9 млрд грн (1,1 %) [16].

Загальні видатки Пенсійного фонду у 2023 році досягли 746,2 млрд грн, що на 156,1 млрд грн (або 26,4 %) більше у порівнянні з попереднім роком. З цієї суми 574,3 млрд грн було спрямовано на пенсійні виплати. Для покриття дефіциту Пенсійний фонд отримав 29,9 млрд грн з державного бюджету. У той же час додаткові власні надходження в розмірі 29,8 млрд грн, які були використані для погашення позик минулих років за посередництва Державної казначейської служби, дозволили знизити дефіцит бюджету до мінімального рівня – лише 0,1 млрд грн (рис. 2.1) [16].

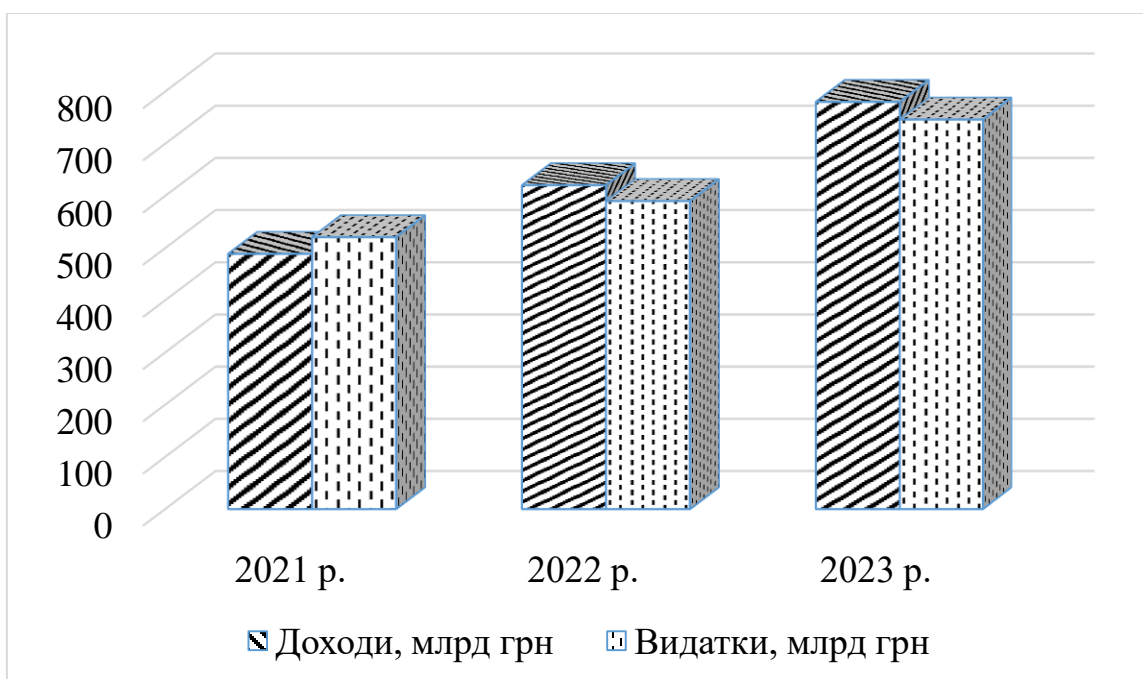

Рисунок 2.1. Доходи та видатки Пенсійного фонду України

Побудовано на основі [16, 30]

Отже, результати 2022 року свідчать про позитивну динаміку зростання доходів Пенсійного фонду, але значна залежність від коштів державного бюджету та збереження навіть незначного дефіциту потребують подальшого вдосконалення механізмів фінансування та управління пенсійною системою для забезпечення її стійкості.

Нещодавнє приєднання Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду призвело до розширення структури бюджету ПФУ. Тепер він включає розділи, які охоплюють фінансування не лише пенсійного страхування, але й інших видів соціального страхування. Крім того, Пенсійний фонд України тепер відповідає за технічне здійснення виплат житлових субсидій та пільг на оплату комунальних послуг, а також на придбання твердого та рідкого пічного палива і скрапленого газу, що раніше оброблялося в рамках системи соціального захисту населення.

Функціонування пенсійної системи в Україні ускладнюється через військові дії, оскільки виникають проблеми зі своєчасною сплатою єдиного соціального внеску (ЄСВ), а також з обліком пенсіонерів, які проживають на тимчасово окупованих територіях або в районах активних бойових дій, чи виїхали за кордон. У відповідь на ці труднощі, Президент України В. Зеленський підписав Закон України від 20.03.2023 р. № 2981-IX «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»», який передбачає можливість призначення пенсії особам, що проживають на окупованих територіях або в зонах бойових дій, незалежно від терміну звернення за пенсією.

У рамках політики цифровізації було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення механізму участі в загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні» (№ 2734-IX від 04.11.2022), який значно полегшує процес добровільної сплати пенсійних внесків. Це здійснюється в рамках адаптації європейського досвіду щодо забезпечення транспарентності у системах соціального страхування. Загалом, на початку 2000-х років в Україні було прийнято амбіційну концепцію реформування національної пенсійної системи, яка була схожа на моделі, що використовуються в країнах Центральної та Східної Європи [11].

Однак, як показує міжнародний досвід, зокрема країн ЄС та Латинської Америки, для ефективного функціонування пенсійної системи однієї концепції недостатньо. Пенсійні системи є невід'ємною частиною національної економіки, державних фінансів, ринку праці і залежать від рівня фінансової грамотності населення. Тому, навіть при наявності гарно розробленої пенсійної реформи, якщо уряди не мають готових механізмів для адаптації до змін зовнішньої та внутрішньої економічної ситуації, результати реформ можуть бути недостатніми. Наприклад, досвід Чилі з перезапуском накопичувальної пенсійної системи, «відмова» від другого рівня пенсійного страхування в Польщі та Угорщині, а

також складнощі з впровадженням обов'язкової капіталізованої системи в Україні є яскравими прикладами цього.

В Україні сьогодні додатково ускладнюється ситуація через проблеми з міграцією населення, включаючи трудову міграцію та вимушену міграцію через війну, що призводить до скорочення бази для сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) і подальшої кризи солідарної системи.

Отже, успіх пенсійної реформи безпосередньо залежить від реалізації комплексних національних реформ, де вже є певні позитивні зміни. Однак масштабні проблеми, такі як корупція та тінізація економіки, мають значний вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, зокрема на рівень народжуваності, міграційні процеси, бажання громадян залишатися в Україні та сплачувати податки. Ці фактори можуть суттєво вплинути на ефективність пенсійної реформи в Україні.

1.3. Організаційна структура та функціональні особливості відділу

Личаківський відділ обслуговування громадян «Сервісний центр» є частиною структури Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області та відіграє важливу роль у забезпеченні доступу громадян до пенсійних послуг. Цей центр спеціалізується на наданні консультацій, обробці заяв, а також здійсненні інших процедур, пов'язаних з соціальним та пенсійним забезпеченням. Завдяки своїй організаційній структурі та функціональним особливостям, центр ефективно виконує покладені на нього завдання та сприяє покращенню якості обслуговування громадян.

Личаківський відділ «Сервісний центр» має чітко визначену організаційну структуру, яка відповідає вимогам Пенсійного фонду України і дозволяє

ефективно здійснювати управлінські та обслуговуючі функції. До складу організації входять кілька основних підрозділів (рис. 2.2).

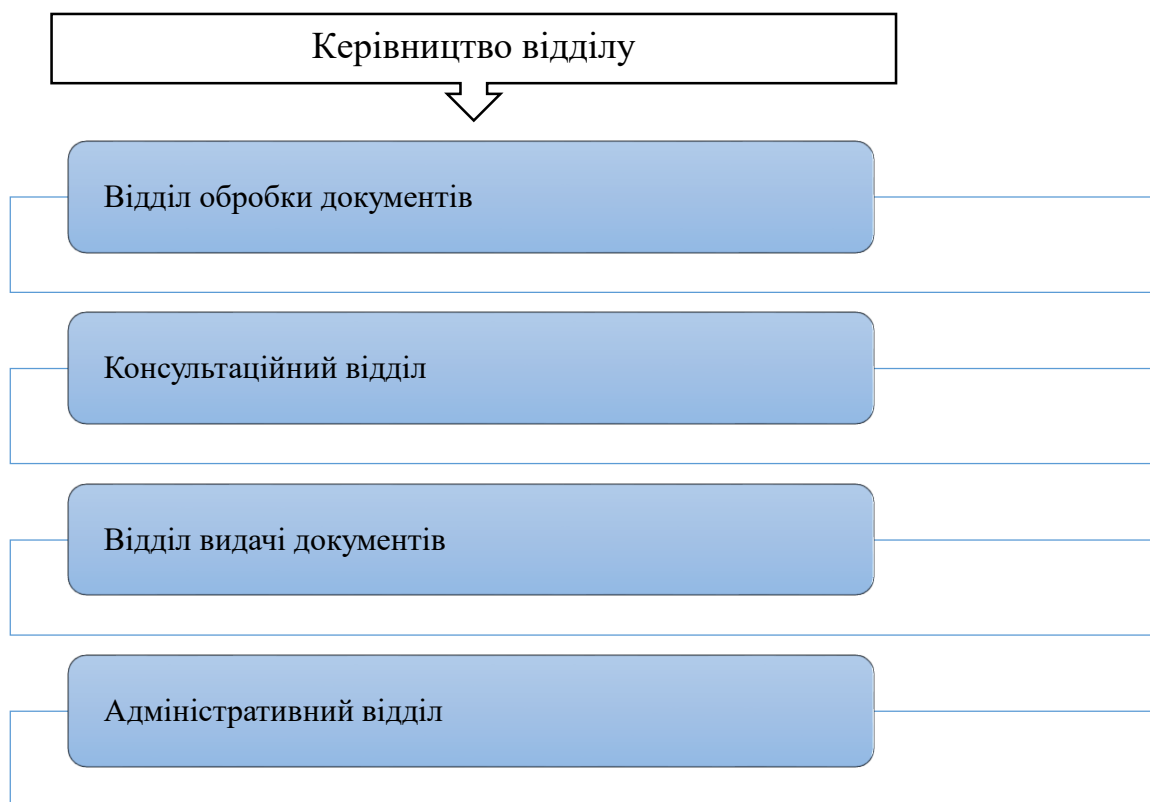

Рисунок 2.2. Організаційна структура Личаківського відділу «Сервісний центр»

Керівник відділу є головною фігурою, яка відповідає за організацію роботи всього відділу, стратегічне планування, координацію діяльності та контроль за виконанням функцій. Він також здійснює комунікацію з іншими відділами Пенсійного фонду та органами влади.

Відділ обробки документів займається прийомом, реєстрацією та обробкою документів від громадян, що стосуються пенсійного забезпечення. Працівники цього відділу проводять перевірку наданих документів, їх правильність та відповідність вимогам законодавства.

Спеціалісти консультаційного відділу займаються наданням консультацій громадянам щодо їх прав та обов'язків в рамках пенсійної системи, включати консультації з питань розрахунку пенсії, умов її призначення, права на пільги та інші соціальні послуги.

У відділі видачі документів здійснюється видача пенсійних посвідчень, довідок, виписок про розмір пенсії, а також інших документів, пов'язаних з пенсійним забезпеченням. Цей підрозділ також займається видачею та оформленням заяв для отримання пенсії чи інших виплат.

Адміністративний відділ займається організацією внутрішніх процесів, плануванням графіків роботи, забезпеченням робочих місць, а також організацією обслуговування громадян на належному рівні.

З початку 2024 року Сервісний центр надав 67632 послуги (рис. 2.3).

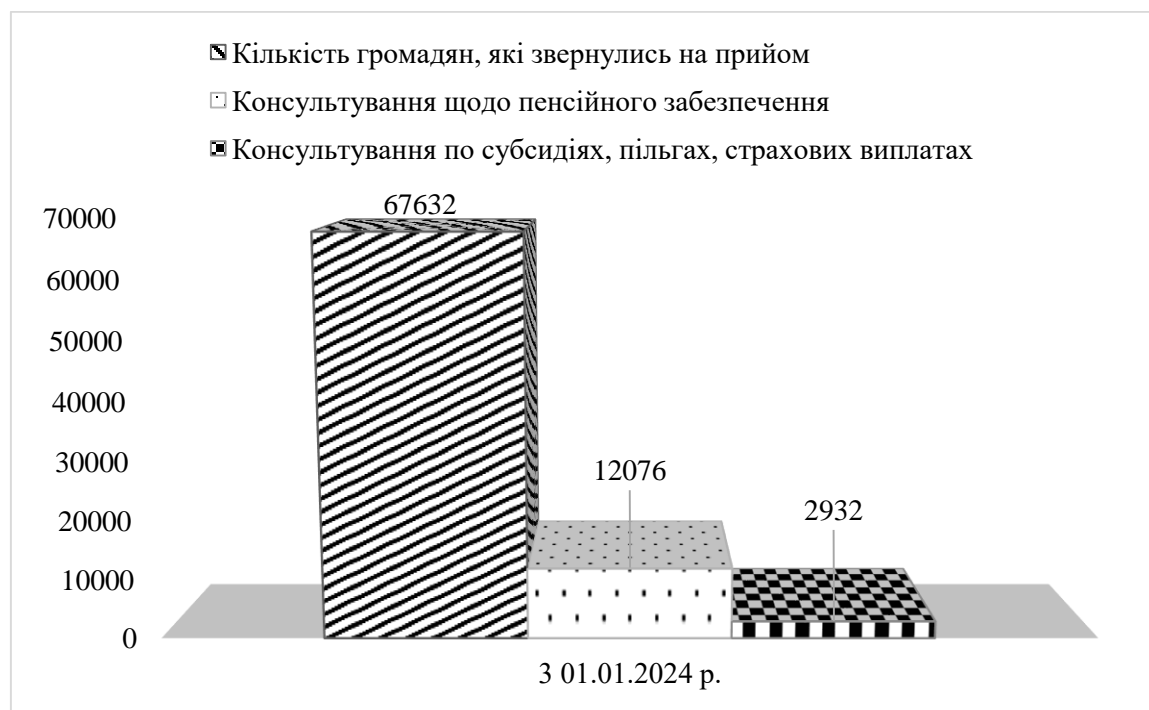

Рис. 2.3. Кількість громадян, які звернулись на прийом з початку 2024 р.

Джерело: 16

На рисунку відображена кількість громадян, які зверталися до Личаківського відділу обслуговування громадян "Сервісний центр" Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області.

Згідно з даними графіка, найбільше громадян звернулися для отримання консультацій з питань пенсійного забезпечення. Загалом, за цей період за консультацією з пенсійних питань звернулося 12076 осіб. 2932 осіб звернулися з питань субсидій, пільг та страхових виплат.

У загальному, спостерігається зростання кількості громадян, які звертаються до Сервісного центру. Так, з 1 січня по 10 листопада 2023 року кількість осіб, що звернулися, зросла на 20% порівняно з аналогічним періодом 2022 року.

Личаківський відділ «Сервісний центр» має низку функціональних особливостей, які забезпечують високий рівень обслуговування громадян та ефективну роботу з пенсійними справами.

Однією з основних функцій «Сервісного центру» є надання консультацій громадянам з питань пенсійного забезпечення. Це охоплює широкий спектр питань: від роз'яснень щодо порядку нарахування пенсії до консультацій щодо можливості її переведення в іншу категорію або отримання пільг. Важливою частиною цього процесу є надання актуальної інформації щодо змін у законодавстві, що регулює пенсійне забезпечення.

Личаківський відділ «Сервісний центр» має низку функціональних особливостей, які забезпечують високий рівень обслуговування громадян та ефективну роботу з пенсійними справами (рис. 2.4).

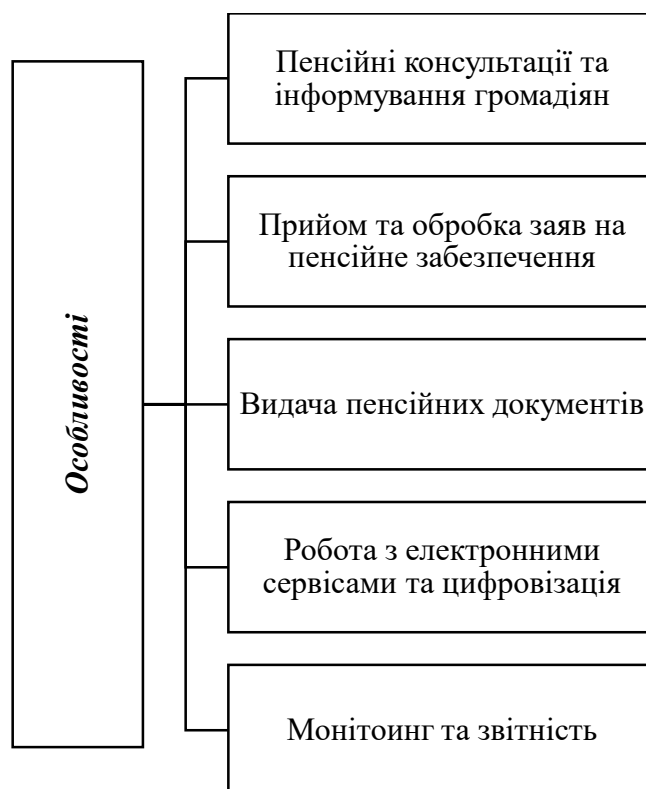

Рисунок 2.4. Функціональні особливості Личаківського відділу «Сервісний центр»

Сервісний центр займається прийомом заяв на пенсію від громадян, обробкою наданих документів та їх подальшим направленням до відповідних органів для ухвалення рішення. Важливою частиною цього процесу є забезпечення того, щоб усі документи відповідали вимогам законодавства, а також коректне та своєчасне оформлення пенсійних справ.

Працівники відділу забезпечують видачу пенсійних посвідчень, довідок та інших документів, пов'язаних з пенсійним забезпеченням. Вони також займаються видачею інформації про поточний розмір пенсії, стаж роботи та інші дані, необхідні для громадян. Всі ці документи мають важливе значення для пенсіонерів та забезпечують їхні права на отримання пенсійних виплат.

Слід відмітити, що Личаківський відділ активно впроваджує цифрові технології для покращення надання послуг. Відділ використовує електронні

сервіси для реєстрації заяв, а також для надання консультацій через інтернет. Це дозволяє значно зменшити черги та полегшити процес отримання послуг для громадян, особливо в умовах пандемії та загального розвитку цифрових технологій.

Відділ також займається моніторингом якості наданих послуг і складає звіти про свою діяльність, що дозволяє оперативно виявляти та вирішувати проблеми в організації роботи. Звіти допомагають виявити проблемні місця у наданні послуг та покращити роботу відділу в цілому.

Ключовим аспектом діяльності Сервісного центру є забезпечення доступу до якісних послуг у сферах пенсійного забезпечення, надання субсидій та пільг. Це сприяє тому, щоб громадяни, які потребують соціальної підтримки, могли отримати необхідні послуги та захистити свої права (рис. 2.5).

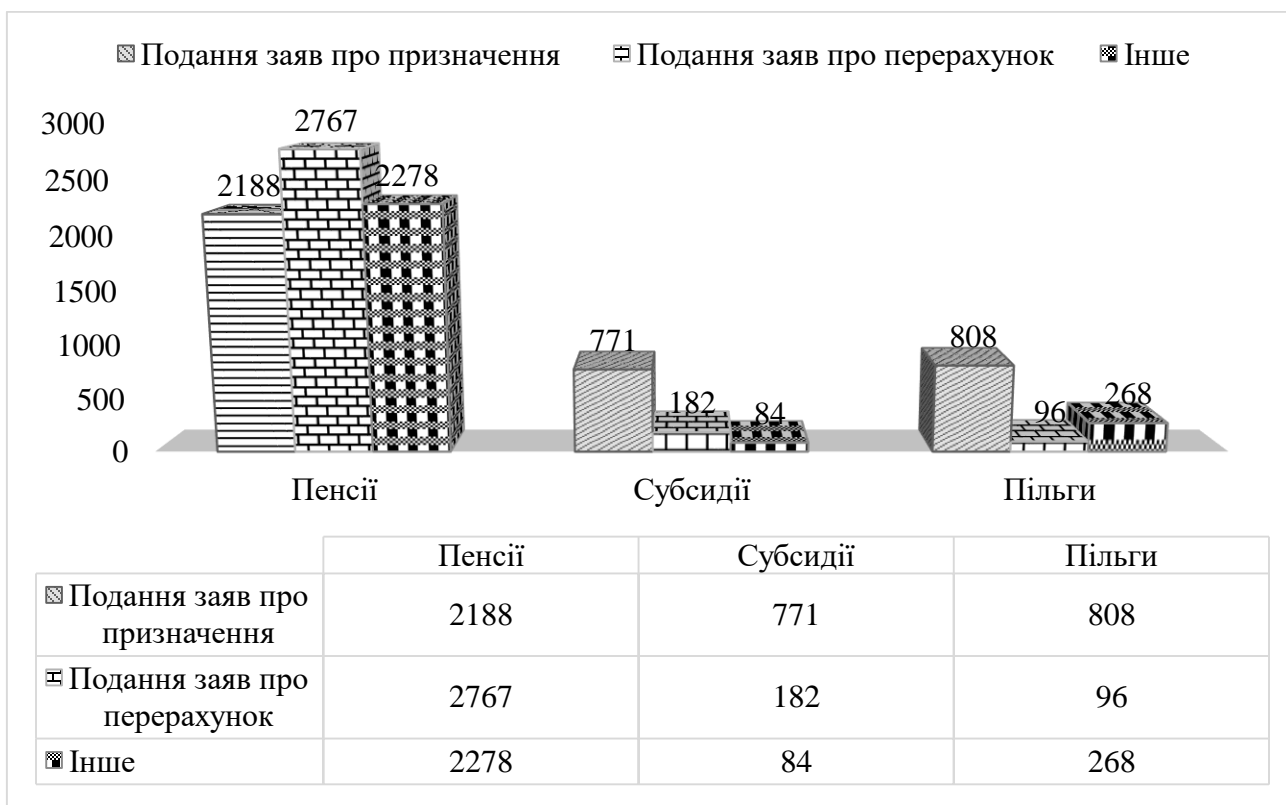

Рисунок 2.5. Послуги надані згідно запитів про пенсії, субсидії та пільги з січня по листопад 2023 р.

Джерело: 16

Необхідно зазначити, що загальна кількість звернень щодо надання різноманітних допомог та компенсацій, пов'язаних з недоотриманими пенсіями, становить 1451 одиницю. Всі запити, що стосуються пільг та субсидій, були оброблені працівниками фронт-офісу, які займаються первинною обробкою та супроводом документів громадян. Це дозволяє забезпечити ефективне управління зверненнями та своєчасне реагування на потреби населення, зокрема в частині надання соціальної підтримки та вирішення питань, пов'язаних з пенсійними виплатами.

Відділ активно розвивається та впроваджує інноваційні рішення для покращення обслуговування громадян. Одним з таких кроків є використання вебпорталу Пенсійного фонду України, який надає можливість громадянам отримувати послуги в онлайн-режимі, без необхідності особисто відвідувати відділ. Крім того, відділ організовує виїзні прийоми для осіб з обмеженими можливостями та літніх людей, що дозволяє зробити послуги більш доступними для цих соціально вразливих груп населення.

Отже, Личаківський відділ обслуговування громадян «Сервісний центр» є важливим компонентом пенсійної системи в Україні, оскільки він забезпечує громадянам доступ до пенсійних послуг і допомагає в реалізації їхніх прав на пенсійне забезпечення. Завдяки своїй організаційній структурі та функціональним особливостям, центр ефективно виконує поставлені завдання та сприяє покращенню обслуговування громадян. Важливим аспектом є також постійне впровадження цифрових технологій, що дозволяє зробити обслуговування ще більш зручним та доступним для широкого кола людей.

1.4. Аналіз основних показників роботи відділу у сфері обслуговування пенсіонерів

Ефективність діяльності відділу обслуговування громадян безпосередньо впливає на якість життя пенсіонерів та інших соціально вразливих категорій населення. Для забезпечення високого рівня обслуговування необхідно постійно здійснювати аналіз ключових показників роботи, які характеризують продуктивність і якість виконання функцій відділу.

У таблиці 2.1 наведемо динаміку пенсіонерів досліджуваного Сервісного центру.

Таблиця 2.1 – Кількість пенсіонерів, які стоять на обліку в Сервісному центрі

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення, 2023р. до 2021р., (+,-)
Всього пенсіонерів:	41410	42101	42483	1073
за віком	29800	30150	31021	1221
по інвалідності	5860	5905	6201	341
в разі встати годувальника	4210	4500	4621	411
за вислугу	1452	1500	1658	206
соціальні	56	10	32	-24
довічні судді	32	36	41	9

Протягом аналізованого періоду з 2021 по 2023 рік загальна кількість пенсіонерів, які стоять на обліку в Сервісному центрі, зросла на 1073 особи (+2,6 %), збільшившись з 41 410 до 42 483. Це свідчить про стабільне зростання пенсійного контингенту, що може бути зумовлено як демографічними змінами, так і впливом соціально-економічних чинників.

Найбільша частка пенсіонерів — за віковою ознакою. Їх кількість зросла на 1221 особу (+4,1 %) і становить 31 021 у 2023 році. Така динаміка може бути пов'язана з поступовим старінням населення та збільшенням кількості осіб, які досягають пенсійного віку.

Кількість пенсіонерів з інвалідністю збільшилася на 341 особу (+5,8 %), досягнувши 6201 у 2023 році. Це може свідчити про зростання кількості випадків встановлення інвалідності, ймовірно через погіршення стану здоров'я населення або кращий доступ до процедур визнання інвалідності.

Категорія «пенсіонери в разі втрати годувальника» демонструє зростання — на 411 осіб (+9,8 %), до 4621 у 2023 році, що може бути пов'язане з наслідками воєнних дій, збільшенням смертності серед працездатного населення та відповідними соціальними виплатами для утриманців.

Частка пенсіонери за вислугу років зросла на 206 осіб (+14,2 %), до 1658 у 2023 році – що може свідчити про збільшення кількості осіб у професіях, що передбачають вихід на пенсію за вислугою років, або про зміни в законодавстві, які впливають на цю категорію.

У цій категорії « Соціальні пенсіонери» спостерігається зменшення на 24 особи (-42,9 %), з 56 у 2021 році до 32 у 2023 році. Зменшення може бути пов'язане зі змінами у соціальній політиці або переглядом критеріїв надання соціальних пенсій.

Кількість довічних суддів-пенсіонерів зросла на 9 осіб (+28,1 %), досягнувши 41 у 2023 році. Це може бути зумовлено виходом на пенсію більшої кількості суддів, які мають право на довічне утримання.

Аналіз динаміки кількості пенсіонерів, які перебувають на обліку в Сервісному центрі, свідчить про стабільне збільшення загального пенсійного контингенту в усіх основних категоріях, крім соціальних пенсіонерів. Найбільший приріст спостерігається серед пенсіонерів за віком та осіб, які отримують пенсії у зв'язку з інвалідністю. Це підкреслює значущість послуг, які надає Сервісний центр, у контексті задоволення потреб соціально вразливих груп населення.

Зростання кількості пенсіонерів в окремих категоріях, таких як пенсії за вислугу років та в разі втрати годувальника, може свідчити про вплив економічних, демографічних та соціальних чинників, зокрема наслідків війни та змін у законодавстві. Зменшення кількості соціальних пенсіонерів, можливо, відображає перегляд державної політики у сфері соціального захисту.

Загалом, аналіз показує важливість продовження вдосконалення роботи Сервісного центру для забезпечення ефективного обслуговування зростаючої кількості пенсіонерів. Це передбачає оптимізацію процедур, впровадження сучасних технологій та забезпечення доступності послуг для різних категорій громадян.

Дані про надходження та використання фінансових ресурсів Личаківського об'єднаного управління Пенсійного фонду України у Львівській області детально відображені в таблиці 2.2. Ця таблиця містить структурований аналіз фінансових потоків, зокрема обсягів коштів, які надійшли до фонду, а також їх подальше спрямування на виконання пенсійних виплат, соціальних програм і адміністративних витрат. Така інформація є важливим інструментом для оцінки ефективності фінансового менеджменту управління, а також для забезпечення прозорості та підзвітності у використанні бюджетних коштів.

Таблиця 2.2 – Надходження і витрати Личаківського об'єднаного управління Пенсійного фонду України у Львівській області

Показник	2022 р.	2023 р.	Відхилення, 2023р. до 2022р., (+,-)	
			тис. грн.	%
1. Власні доходи, всього	152718	163247	10529	106,89
в т. ч.				
-сума ЄВ	151821,3	160213	8391,7	105,52
інші надходження	712,23	71803	71090,77	10081,43
кошти банків за користування тимчасово вільними коштами ПФ	84,15	95,12	10,97	113,03
-кошти на виплату різниці у пенс. забез. наук. працівників, що відшкод. з небюдж. п-в й уст-в	5,2	6,3	1,1	121,15
-кошти від під-в на покриття факт. втрат на дост. пенсій працюючим, зайн. на роботах з особл. важкими умовами праці	95,12	101,43	6,31	106,63
2. Кошти Держа. бюджету, всього:	109512,5	112546	3033,5	102,77
в т.ч. покриття дефіциту	41211,65	54123,6	12911,95	131,33
3. Кошти фонду на випадок безробіття	20,1	25,2	5,1	125,37
4. Кошти фонду соц. страхування від нещасних випадків на вир-ві та проф. захв.	184,9	201,3	16,4	108,86
Всього	262435,5	271534	9098,5	103,46
Перерозподіл вла. коштів на покриття тимчас. касових розривів	112540,84	125412	12871,16	111,43
Всього доходів	374976,34	375321	344,66	100,09
Видатки за рахунок власних надходжень	321474,29	321545	70,71	100,02
Видатки за рахунок коштів Держбюджету	45784,25	46785,4	1001,15	102,18
Видатки за рахунок коштів ФЗДС на випадок безробіття	12,54	13,25	0,71	105,66
Видатки за рахунок коштів ФЗДС від нещасного випадку на вир-ві та профзахв.	651,75	681,23	29,48	104,52
Усього видатків	367922,83	368542	619,17	100,16

У 2023 році загальні власні доходи управління зросли до 163 247 тис. грн, що на 10 529 тис. грн (або 6,89%) більше, ніж у 2022 році. Основна частина надходжень припадає на суму єдиного соціального внеску (ЄВ), яка збільшилася на 8 391,7 тис. грн (5,52%).

Інші надходження продемонстрували значне зростання – на 71 090,77 тис. грн, що становить 10 081,43% від рівня 2022 року. Це може бути пов'язано із залученням додаткових джерел фінансування або оновленням механізмів обліку таких доходів.

Кошти від банків за користування тимчасово вільними коштами Пенсійного фонду збільшилися на 10,97 тис. грн (13,03%). Надходження, пов'язані з покриттям пенсійного забезпечення для окремих категорій працівників (зокрема, тих, хто працює у важких умовах), також зросли на 6,31 тис. грн (6,63%).

Кошти з Державного бюджету зросли на 3 033,5 тис. грн (2,77%), зокрема, найбільше збільшення – на покриття дефіциту, яке піднялося на 12 911,95 тис. грн (31,33%).

Додатково спостерігається зростання коштів від фондів на випадок безробіття та страхування від нещасних випадків: на 5,1 тис. грн (25,37%) та 16,4 тис. грн (8,86%) відповідно.

Загальний обсяг доходів у 2023 році становив 375 321 тис. грн, що лише на 344,66 тис. грн більше, ніж у 2022 році (зростання на 0,09%).

Видатки за рахунок власних надходжень залишилися практично на рівні попереднього року, збільшившись лише на 70,71 тис. грн (0,02%). Видатки за рахунок коштів Державного бюджету зросли на 1 001,15 тис. грн (2,18%), що може свідчити про збільшення фінансування на виконання окремих державних програм.

Витрати, пов'язані з коштами фонду на випадок безробіття, зросли на 0,71 тис. грн (5,66%), а витрати, спрямовані на страхування від нещасних випадків, збільшилися на 29,48 тис. грн (4,52%).

Загальний обсяг видатків у 2023 році склав 368 542 тис. грн, що на 619,17 тис. грн більше порівняно з 2022 роком (зростання на 0,16%).

Сума коштів, використаних для покриття тимчасових касових розривів, збільшилася на 12 871,16 тис. грн (11,43%), що свідчить про зростання потреби в короткостроковій фінансовій підтримці.

Фінансові показники Личаківського об'єднаного управління Пенсійного фонду України у Львівській області за 2023 рік демонструють стабільне зростання доходів та видатків. Збільшення надходжень, особливо від єдиного соціального внеску та інших джерел, вказує на поліпшення фінансової бази фонду. Разом із цим, незначне зростання видатків свідчить про ефективне управління фінансовими ресурсами.

Однак, значне зростання доходів від інших надходжень потребує детального аналізу, щоб оцінити стабільність цього джерела. Загальний баланс між доходами та видатками залишається позитивним, що дозволяє забезпечити виконання основних функцій Пенсійного фонду.

Основним завданням бюджету Личаківського об'єднаного управління є забезпечення фінансових ресурсів і їх раціональне використання для задоволення потреб пенсіонерів. Бюджет затверджується до 10 грудня року, що передують звітному, і представляє собою детальний план залучення та розподілу коштів, отриманих від страхових внесків у солідарну систему та інших джерел. Ці ресурси формують цільовий страховий фонд, який використовується для здійснення необхідних виплат для відповідних категорій населення.

Фінансування витрат управління спрямоване на чітко визначені цілі, пов'язані із забезпеченням стабільності пенсійних виплат. Для збереження

фінансового балансу у випадку виникнення дефіциту бюджету виникає потреба у пошуку додаткових джерел фінансування або збільшенні страхових внесків.

Детальну інформацію про виплати пенсій, здійснені цим об'єднаним управлінням за період 2022–2023 років, представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Стан забезпечення виплати пенсій у Личаківському об'єднаному управлінні Пенсійного фонду України у Львівській області, тис. грн.

Показник	2022р.	2023р.	Відхилення, 2023р. до 2022р., (+,-)	
			тис. грн.	%
Фактичні видатки на виплату пенсій та їх доставку	384512,5	401256	16743,5	104,35
в т.ч. за рахунок власних надходжень	334457	374152	39695	111,86
Надійшло коштів всього:	384511,5	391248	6736,5	101,75
в т.ч. власних	165481,9	173254	7772,1	104,69
Забезпеченість всього, %	100	100,6	0,6	100,6
в т.ч. власними коштами	43	45	2	104,65
Витрати на доставку пенсії	3325,5	3481,5	156	104,69

Дані, наведені в таблиці 2.3, ілюструють динаміку фінансового забезпечення виплати пенсій та їх доставки Личаківським об'єднаним управлінням Пенсійного фонду України у Львівській області у 2022–2023 роках. Аналіз основних показників дозволяє виділити кілька основних моментів:

✓ фактичні видатки на виплату пенсій та їх доставку зросли з 384 512,5 тис. грн у 2022 році до 401 256 тис. грн у 2023 році, що становить приріст на 16 743,5 тис. грн (+4,35%). Це свідчить про зростання загального обсягу фінансових зобов'язань;

✓ фінансування за рахунок власних надходжень показало суттєве збільшення. У 2023 році сума таких надходжень зросла на 39 695 тис. грн (+11,86%), що демонструє покращення ефективності збору коштів та збільшення власної фінансової спроможності;

✓ загальна сума надходжень зросла з 384 511,5 тис. грн у 2022 році до 391 248 тис. грн у 2023 році (+6 736,5 тис. грн або +1,75%). Частка надходжень із власних джерел також зросла на 7 772,1 тис. грн (+4,69%), що вказує на позитивну динаміку забезпечення коштів із внутрішніх ресурсів;

✓ рівень забезпеченості фінансовими ресурсами підвищився. У 2023 році забезпеченість зросла з 100% до 100,6%, зокрема за рахунок власних коштів, рівень яких піднявся з 43% у 2022 році до 45% у 2023 році (+2 п.п.);

✓ витрати на доставку пенсій також зросли на 156 тис. грн (+4,69%), досягнувши 3 481,5 тис. грн у 2023 році. Це може бути пов'язано зі збільшенням обсягів виплат або підвищенням тарифів на послуги доставки.

Аналіз таблиці свідчить про позитивну динаміку фінансового забезпечення пенсійних виплат у Личаківському об'єднаному управлінні Пенсійного фонду. Зростання фактичних видатків і надходжень, а також підвищення частки власних коштів у структурі забезпеченості вказують на покращення фінансової стійкості та ефективності управління.

Особливо важливим є те, що рівень забезпеченості перевищив 100%, що дозволяє своєчасно виконувати зобов'язання перед пенсіонерами. Зростання витрат на доставку пенсій може свідчити про адаптацію до нових умов, таких як збільшення числа пенсіонерів або оптимізація логістичних процесів. У цілому, фінансова діяльність управління демонструє стійке зростання та ефективне використання ресурсів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми і перспективи інтеграції пенсійної системи України у європейський соціальний простір

Дослідження пенсійної системи України у контексті порівняння з моделями країн Європейського Союзу є доцільним кроком, адже дозволяє провести оцінку української системи за аналогічними критеріями та отримати об'єктивні порівняльні висновки.

З точки зору демографічної ситуації, чисельність населення України зазнала значного скорочення протягом останніх десятиліть. У 1991 році чисельність населення становила 51,9 млн осіб, у 2010 році – 45,9 млн осіб, а станом на початок 2022 року – приблизно 41,2 млн осіб. Проте, через російське вторгнення та його наслідки, станом на 1 січня 2023 року, за оцінками директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України Е. Лібанової, чисельність населення України скоротилася до 28–34 млн осіб [32, 33].

Прогноз демографів свідчить, що до 2030 року населення України може скласти від 24 до 32 млн осіб [32, 33]. Такі прогнози вказують на необхідність адаптації пенсійної системи до нових демографічних реалій, зокрема у контексті зміни співвідношення працюючих громадян до пенсіонерів.

Інтеграція пенсійної системи України в європейський соціальний простір є складним процесом, який супроводжується низкою проблем. Основні з них можна охарактеризувати наступним чином (рис. 3.1).

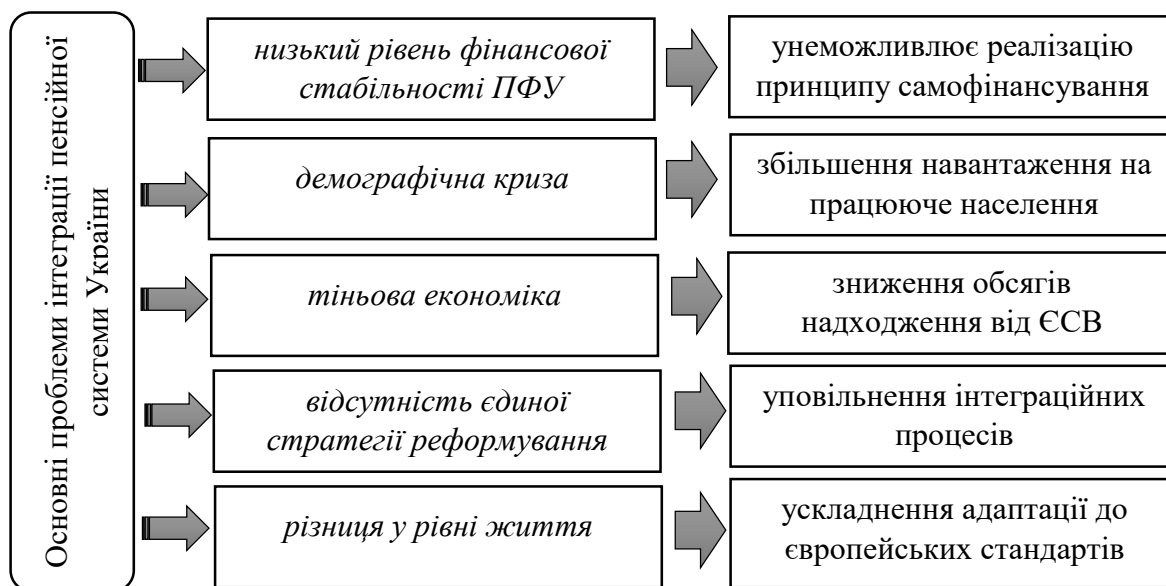

Рисунок 3.1. Проблеми інтеграції пенсійної системи України в європейський соціальний простір

Систематизовано автором самостійно

Однією з першочергових проблем, що перешкоджають інтеграції пенсійної системи України у європейський соціальний простір, є низький рівень фінансової стабільності Пенсійного фонду України. Суттєвий дефіцит власних доходів та значна залежність від державних дотацій створюють критичну ситуацію, яка унеможливує реалізацію принципу самофінансування – основного елемента функціонування пенсійних систем країн Європейського Союзу.

У більшості європейських держав пенсійні системи побудовані на засадах стабільного балансу між надходженнями від обов'язкових страхових внесків та видатками на виплати пенсій. В Україні ж існує значний розрив між обсягами коштів, що надходять до Пенсійного фонду, та потребами, необхідними для забезпечення пенсійних виплат.

Демографічна криза також суттєво впливає на функціонування пенсійної системи України, адже постійне скорочення чисельності населення, зумовлене високим рівнем еміграції, низьким показником народжуваності та підвищенням

рівня смертності, створює серйозні виклики для економіки загалом і пенсійної системи зокрема. Старіння нації, яке характеризується зростанням частки людей пенсійного віку у загальній структурі населення, призводить до збільшення навантаження на працююче населення, яке фінансує виплати через солідарну систему.

Низька народжуваність протягом останніх десятиліть лише загострює ситуацію, оскільки покоління, яке має вступати на ринок праці, виявляється недостатнім для забезпечення потреб солідарної системи. У підсумку зростає кількість пенсіонерів, а кількість працюючих громадян, що сплачують єдиний соціальний внесок (ЄСВ), поступово зменшується. Це веде до зниження доходів Пенсійного фонду, який уже зараз має значний дефіцит.

Старіння нації також тягне за собою збільшення потреб у соціальних і медичних послугах, що додатково обтяжує державний бюджет. В Україні частка осіб пенсійного віку сягає понад 20% від загальної чисельності населення, що відповідає критичному рівню за класифікацією ООН [35].

Демографічна криза тягне за собою довгострокові наслідки. Якщо тенденції скорочення чисельності населення не зміняться, очікується, що у найближчі десятиліття система соціального захисту буде не в змозі забезпечувати мінімальні соціальні гарантії через відсутність достатнього фінансування.

Ще однією надзвичайно важливою проблемою є тіньова економіка, так як в Україні значна частина економічно активного населення продовжує працювати без офіційного працевлаштування або отримує заробітну плату «в конвертах», що призводить до значних втрат у надходженнях до Пенсійного фонду України. Основною причиною такого явища є недостатньо ефективна система державного контролю за ринком праці, складність економічних умов, а також недовіра до дієвості пенсійної системи. Відсутність офіційного оформлення праці сприяє ухиленню роботодавців і працівників від сплати єдиного соціального внеску

(ССВ), що є одним із ключових джерел фінансування солідарної системи пенсійного страхування.

Ця ситуація створює дисбаланс між кількістю осіб, які отримують пенсії, та обсягами надходжень, що надходять до Пенсійного фонду. Зменшення обсягів ССВ у бюджеті Пенсійного фонду значно ускладнює виконання фінансових зобов'язань перед пенсіонерами, зокрема щодо своєчасної виплати пенсій, а також формування достатнього резерву для майбутніх пенсійних виплат.

Хоча в Україні вже здійснено кілька етапів пенсійних реформ, зокрема введення накопичувальної системи та модернізація солідарної системи, відсутність цілісного та довгострокового підходу до створення ефективної багаторівневої пенсійної системи суттєво уповільнює процес її адаптації до європейських стандартів. Основною проблемою є фрагментарність ухвалених рішень та невідповідність заходів реальних реформування стратегічним цілям.

Більшість ініціатив орієнтовані на короткострокове вирішення фінансових проблем Пенсійного фонду без врахування довгострокових демографічних і економічних трендів. Це призводить до невідповідності між наявними ресурсами і зобов'язаннями системи. Зокрема, ідеї створення накопичувального рівня часто залишаються декларативними, через що значна частина населення не має можливості отримати додаткове пенсійне забезпечення.

Крім того, відсутність єдиної стратегії реформування породжує нерівномірність у регулюванні різних аспектів пенсійного забезпечення, таких як облік страхових внесків, інтеграція трудових мігрантів до пенсійної системи та питання адміністрування фінансових потоків. Така ситуація не тільки уповільнює інтеграційні процеси, але й створює ризики втрати довіри громадян до системи пенсійного забезпечення.

Слід відмітити, що у країнах Європейського Союзу пенсії формуються на основі стабільних економічних умов, розвиненої системи соціального захисту, значного рівня валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення та

ефективної роботи багаторівневих пенсійних систем. Водночас в Україні, через низький рівень середньої заробітної плати, високий рівень тіньової економіки та недостатню диференціацію пенсійних виплат, пенсійне забезпечення залишається значно нижчим, ніж у більшості європейських держав.

Так, середній розмір пенсій в Україні покриває лише базові потреби пенсіонерів і часто не відповідає навіть прожитковому мінімуму, встановленому на рівні держави. Для порівняння, у країнах ЄС пенсії дозволяють не лише забезпечити належний рівень життя, а й зберегти купівельну спроможність упродовж всього пенсійного періоду. В Україні розмір середньої пенсії є приблизно в 3–5 разів нижчим, ніж у країнах Центральної та Східної Європи, і ще більше поступається країнам Західної Європи [3, 35].

Ця різниця має неабиякий вплив, зокрема:

- ускладнює впровадження загальноєвропейських стандартів соціального забезпечення в Україні, адже адаптація пенсійних виплат до рівня ЄС потребує значних фінансових ресурсів, яких вітчизняна економіка поки не може забезпечити;
- знижує соціальну привабливість української пенсійної системи для громадян, що посилює демографічний тиск, зокрема через трудову міграцію;
- перешкоджає розвитку накопичувального рівня пенсійної системи, яка є обов'язковою складовою в більшості країн ЄС.

Проте, незважаючи на усі перераховані проблеми, інтеграція пенсійної системи України до європейського соціального простору має вагомий потенціал (рис. 3.2).

Рисунок 3.2. Перспективні напрямки інтеграції пенсійної системи України до європейського соціального простору

Систематизовано автором самостійно

Отже, основними перспективними напрямами є:

- ✓ перехід до багаторівневої пенсійної системи, адже Європейський досвід демонструє ефективність трирівневої моделі, яка включає солідарну систему, накопичувальне страхування та приватні пенсійні фонди. Україна поступово впроваджує накопичувальний рівень, що сприяє диверсифікації джерел фінансування пенсій;
- ✓ цифровізація пенсійної системи - використання сучасних цифрових технологій, таких як автоматизовані системи обліку, електронні сервіси для громадян, та впровадження системи персоніфікованого обліку дозволить знизити витрати на адміністрування та підвищити прозорість процесів;

✓ залучення міжнародних партнерів, а саме співпраця з Європейським Союзом та міжнародними організаціями відкриває доступ до фінансової та технічної допомоги, що сприяє впровадженню реформ відповідно до європейських стандартів;

✓ гармонізація законодавства дозволить створити сприятливі умови для взаємодії з іншими державами-членами ЄС, зокрема в частині обліку пенсійних прав трудових мігрантів;

✓ залучення приватного сектору сприятиме формуванню довгострокових інвестицій, що позитивно вплине на економіку України в цілому.

Дослідивши проблеми та перспективи інтеграції пенсійної системи України до європейського соціального простору доцільно сформувати певну концепцію (рис. 3.3).

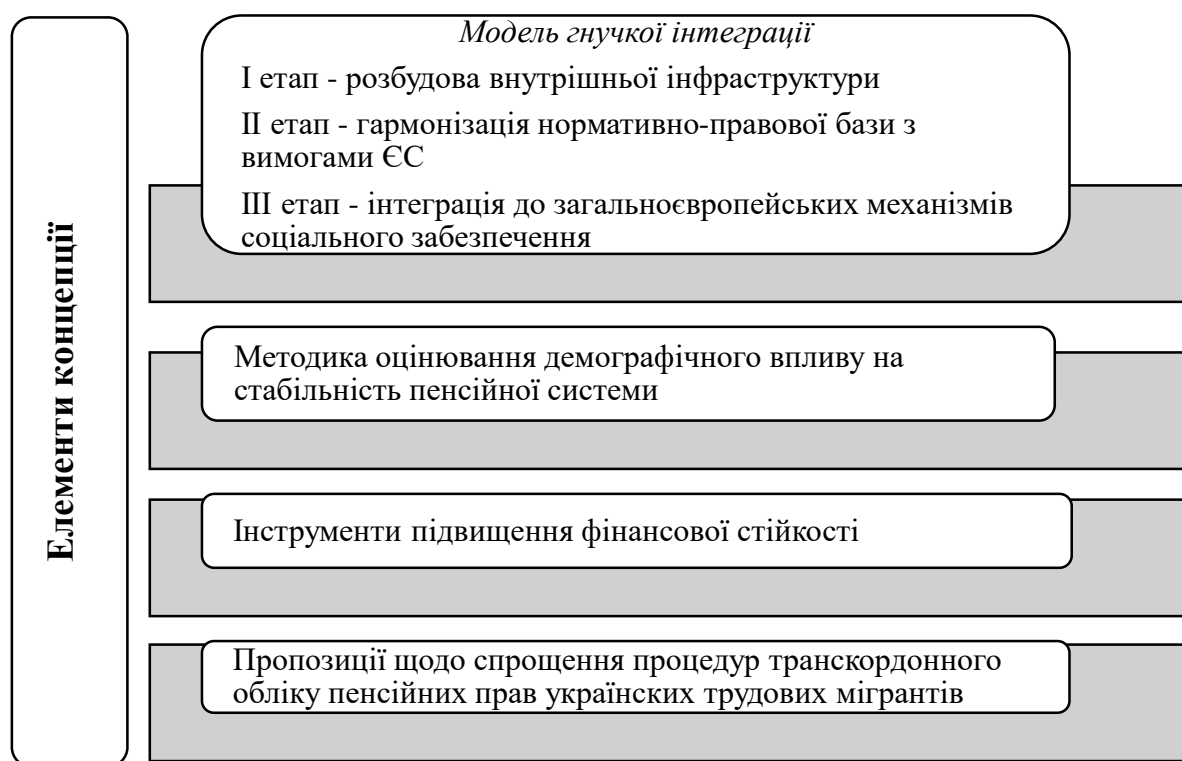

Рисунок 3.3. Концепція адаптивної інтеграції пенсійної системи України до європейського соціального простору

Сформовано автором самостійно

Отже, інтеграція пенсійної системи України у європейський соціальний простір є стратегічним завданням, яке потребує комплексного підходу, врахування національних особливостей та використання найкращих практик ЄС. Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити стабільність пенсійної системи, підвищити рівень соціального захисту громадян та сприяти подальшій євроінтеграції України.

1.5. Запровадження інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян Пенсійного фонду України

У сучасних умовах трансформації соціально-економічного середовища зростає значення ефективного обслуговування громадян у системі Пенсійного фонду України (ПФУ). Основними викликами залишаються оптимізація роботи з пенсіонерами, забезпечення прозорості процесів, скорочення бюрократичних процедур, а також покращення доступу громадян до пенсійних послуг. Інноваційні механізми у цій сфері здатні значно підвищити якість та швидкість обслуговування, зменшити навантаження на працівників ПФУ та забезпечити ефективне використання державних ресурсів.

Оскільки Україна досить швидкими темпами розвивається в сфері діджиталізації, актуальним постає питання інновацій у системі пенсійного забезпечення.

Нами виокремлено на рисунку 3.4 основні напрями та цілі інновацій у системі ПФУ.

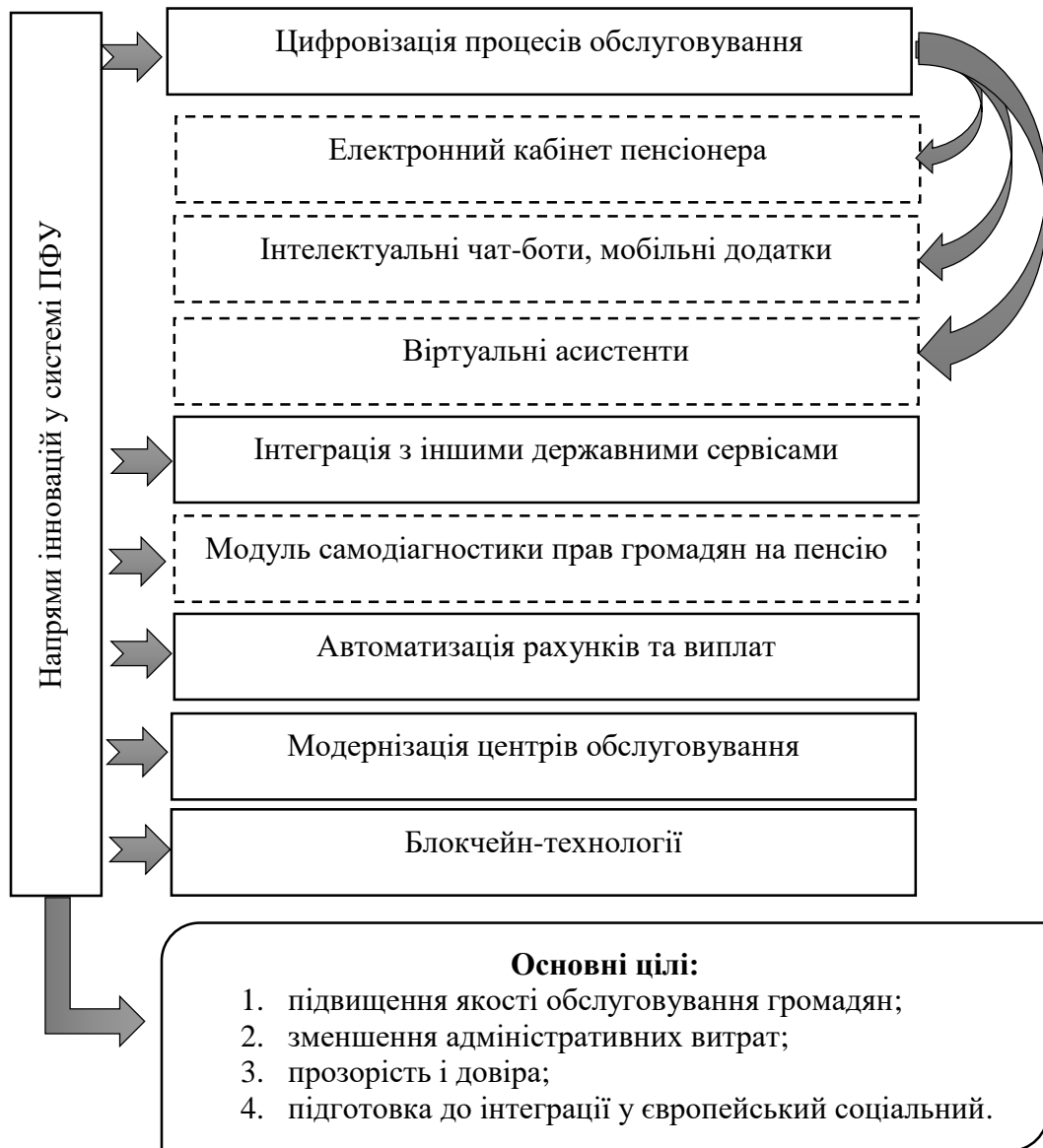

Рисунок 3.4. Напрями та цілі інновацій у системі ПФУ

Сформовано автором самостійно

Першим елементом є цифровізації як ключовий аспект реформування ПФУ. Одним із важливих нововведень стало запровадження електронного кабінету пенсіонера, який дозволяє громадянам:

- ✓ переглядати інформацію про свої нарахування, страховий стаж та пенсійні виплати;
- ✓ проводити консультації онлайн з фахівцями ПФУ;

✓ подавати заяви про перерахунок пенсій чи інші види послуг без відвідування установи.

Все це зменшує кількість особистих візитів, скорочує черги та сприяє економії часу як пенсіонерів, так і працівників відділів обслуговування.

Ми рекомендуємо для оперативного надання консультацій та вирішення типових питань пенсіонерів впроваджувати інтелектуальні чат-боти, які будуть працювати в онлайн-режимі. Ці чат-боти, завдяки технологіям штучного інтелекту, зможуть:

- відповідати на стандартні запитання щодо пенсійних виплат, порядку їх оформлення, необхідних документів тощо;
- направляти користувачів до відповідних підрозділів або фахівців, якщо питання потребує детальнішої консультації;
- надавати автоматизовану допомогу в процесі заповнення документів, таких як заяви на пенсійне забезпечення.

Як результат - зменшення навантаження на працівників та збільшення швидкості обслуговування, особливо в умовах великої кількості запитів.

Важливим кроком стало впровадження єдиної інформаційної бази, що забезпечує автоматичний обмін даними між Пенсійним фондом та іншими державними установами, зокрема Державною податковою службою, Міністерством соціальної політики, Національною службою зайнятості тощо. Це дозволяє спростити процес збору та обробки даних, а також уникнути дублювання інформації.

Мобільний додаток, інтегрований з єдиною державною системою «е-уряди», дозволить пенсіонерам безпосередньо через смартфони:

- перевіряти стан своїх пенсійних виплат;
- оформляти заявки на різні види пенсійних послуг без відвідування органів;

- отримувати повідомлення про зміни у пенсійному законодавстві або нові адміністративні послуги;
- користуватися інтерфейсом для швидкої подачі заяв і надання необхідних документів в електронному вигляді.

Мобільний додаток значно зменшить черги та полегшить доступ до послуг Пенсійного фонду, забезпечуючи громадянам більшу автономність у взаємодії з органами соціального забезпечення.

Також запровадження автоматизованих систем розрахунку пенсій дозволяє мінімізувати людський фактор, скоротити ризики помилок та забезпечити своєчасність виплат. Наприклад, система автоматично враховує зміни в законодавстві та здійснює перерахунок пенсій без необхідності подання додаткових заяв громадянами.

Станом на сьогодні, стаціонарні відділення ПФУ також зазнають змін: оснащення їх сучасними технологіями, зокрема терміналами самообслуговування, електронною чергою та інтерактивними інформаційними панелями, підвищує комфорт для громадян.

Важливо використання блокчейн-технологій у системі ПФУ з метою забезпечення надійного захисту персональних даних, прозорості фінансових операцій та зменшення ризику шахрайства. Відмітимо, що ця технологія також може стати основою для створення децентралізованих систем обліку пенсійних внесків, адже дозволяє:

- гарантувати повну прозорість фінансових операцій, відображаючи всі транзакції, що здійснюються з рахунками пенсіонерів, і забезпечуючи їх надійність і верифікацію;
- створити систему цифрових довідок, де пенсіонери можуть отримати електронний доступ до документів про свої внески та пенсійні нарахування без необхідності звертатися в органи пенсійного фонду.

Важливим інноваційним інструментом стане «модуль самодіагностики прав громадян на пенсію», котрий дозволить громадянам самостійно перевіряти, чи мають вони право на отримання пенсії або інших соціальних виплат, на основі інтегрованих даних з державних реєстрів. Така система забезпечить:

- автоматичне визначення відповідності умов для отримання пенсії або інших соціальних виплат;
- раннє виявлення проблемних ситуацій та запобігання невиправданих затримок у нарахуванні пенсії.

Запровадження інноваційних механізмів має на меті досягнення низки цілей, зокрема:

- підвищення якості обслуговування громадян. завдяки інноваціям пенсіонери отримують доступ до зручних та швидких сервісів;
- зменшення адміністративних витрат дозволяє скоротити витрати на утримання бюрократичного апарату;
- прозорість і довіра забезпечують лелітимність роботи ПФУ, що сприяє підвищенню довіри громадян до державних інституцій;
- цифрові рішення відповідають сучасним стандартам ЄС, що полегшує процес гармонізації української пенсійної системи з європейськими моделями.

Імплементация інноваційних механізмів у систему обслуговування громадян Пенсійного фонду України не лише підвищить ефективність роботи органів, але й забезпечить громадянам швидкий, прозорий та зручний доступ до пенсійних послуг. Використання передових технологій створить умови для створення сучасної, клієнт-орієнтованої пенсійної системи, яка буде відповідати вимогам часу і сприятиме підвищенню довіри громадян до державної системи соціального забезпечення.

Реформування пенсійної системи України потребує комплексного підходу, особливо щодо модернізації ключових структурних елементів, які забезпечують обслуговування громадян. Личаківський відділ обслуговування громадян

«Сервісний центр» у Львівській області є важливим інструментом надання якісних пенсійних послуг, а його ефективність значною мірою визначає рівень задоволення потреб громадян. Для досягнення нових стандартів необхідно впровадити інноваційні цифрові технології, такі як автоматизація процесів та електронний документообіг, що дозволить значно скоротити час обробки запитів і знизити ймовірність помилок. Також розширення функціональності електронного кабінету пенсіонера та створення мобільного додатку сприятимуть доступності послуг, особливо для осіб із обмеженими фізичними можливостями.

Крім технологічних рішень, важливу роль відіграє підвищення кваліфікації працівників, що включає регулярне навчання щодо змін у законодавстві, використання сучасних програм та інноваційних підходів до обслуговування клієнтів. Оптимізація організаційної структури також є критичним елементом: чіткий розподіл обов'язків, аудит робочих процесів та створення спеціалізованих підрозділів дозволять ефективніше задовольняти потреби різних категорій населення. Поліпшення умов обслуговування, таких як модернізація приміщень та впровадження зон самообслуговування, дозволить знизити навантаження на персонал і забезпечити комфортні умови для громадян.

Посилення комунікації з громадянами через інформаційні кампанії, відкриті зустрічі та гарячі лінії забезпечить прозорість роботи та підвищить рівень довіри до відділу. Водночас підвищення фінансової стійкості через оптимізацію витрат та залучення міжнародних ресурсів дозволить забезпечити стабільне функціонування «Сервісного центру». Сукупність цих заходів сприятиме створенню сучасної, клієнтоорієнтованої структури, яка відповідатиме потребам реформованої пенсійної системи та інтеграції України в європейський соціальний простір.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження на тему "Організація та шляхи реформування Пенсійної системи України (на прикладі Личаківського відділу обслуговування громадян «Сервісний центр» Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області)" було виявлено ключові проблеми функціонування пенсійної системи України та запропоновано конкретні напрями її вдосконалення.

Результати аналізу засвідчили, що пенсійна система України перебуває у стані трансформації, що зумовлено демографічними викликами, економічною нестабільністю та необхідністю адаптації до європейських стандартів. Зокрема, виявлено диспропорції у співвідношенні між працюючими громадянами та пенсіонерами, недостатню фінансову стійкість системи та потребу в модернізації інфраструктури обслуговування громадян. Ці аспекти особливо відчутні на місцевому рівні, що підтверджується аналізом діяльності Личаківського відділу обслуговування громадян.

Дослідження організації роботи Личаківського відділу виявило низку системних недоліків, зокрема, недостатню автоматизацію процесів, обмежені можливості цифрового обслуговування громадян, недостатній рівень кваліфікації працівників щодо впровадження нових технологій і нормативно-правових змін. Разом з тим, позитивним моментом є високий рівень взаємодії з громадянами та стабільна організаційна структура, яка може бути основою для подальших змін.

На основі проведеного аналізу було розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування пенсійної системи України та, зокрема, Личаківського відділу обслуговування громадян. Основними з них є:

1. впровадження автоматизації та цифрових технологій - встановлено, що для забезпечення сталого функціонування пенсійної системи необхідно модернізувати інфраструктуру обслуговування, запровадити сучасні цифрові

технології, підвищити кваліфікацію персоналу та оптимізувати організаційну структуру відділів. Впровадження електронного кабінету пенсіонера, автоматизація обробки заяв і запровадження системи електронного документообігу є ключовими етапами переходу до сучасної моделі обслуговування громадян;

2. підвищення кваліфікації працівників - рекомендовано систематичне навчання персоналу щодо сучасних технологій та змін у законодавстві, впровадження мотиваційних програм для покращення професійного рівня;

3. оптимізація організаційної структури - доцільно переглянути функціональний розподіл обов'язків між працівниками та створити спеціалізовані підрозділи для роботи з різними категоріями громадян;

4. розширення співпраці з міжнародними організаціями. Запропоновано інтеграцію до загальноєвропейських механізмів соціального забезпечення через гармонізацію законодавства, обмін досвідом та залучення додаткових фінансових ресурсів;

5. покращення умов обслуговування громадян - запропоновано модернізацію приміщень для забезпечення безбар'єрного доступу, створення зон самообслуговування та збільшення кількості консультантів у години пікового навантаження.

Вдосконалено концепцію "адаптивної інтеграції пенсійної системи України до європейського соціального простору", яка базується на поетапній гармонізації внутрішніх механізмів із вимогами ЄС. Зокрема, наголошено на важливості створення накопичувальної системи пенсійного забезпечення, формування обов'язкових страхових резервів та розширення співпраці з країнами ЄС у сфері транскордонного обліку пенсійних прав трудових мігрантів

Запропоновані рекомендації мають значну практичну цінність і можуть бути реалізовані як у межах діяльності Личаківського відділу, так і в масштабах Пенсійного фонду України. Їхня імплементація сприятиме підвищенню якості

обслуговування громадян, покращенню фінансової стабільності пенсійної системи та забезпеченню її відповідності європейським стандартам.

Загалом, результати дослідження демонструють, що реформування пенсійної системи України має базуватися на сучасних підходах до організації соціального забезпечення, гармонізації з європейськими стандартами та орієнтації на потреби громадян. Реалізація запропонованих заходів створить основу для підвищення фінансової стійкості системи, її прозорості та доступності, що є важливим кроком на шляху інтеграції до європейського соціального простору.

Список використаної літератури

1. Fabian N., Homanen M., Pedersen N., Slebos M. Private retirement systems and sustainability: insights from Australia, the UK, and the US. *Wharton Pension Research Council*. 2021. No. 709. URL: https://repository.upenn.edu/prc_papers/709.
2. Horneff V., Liebler D., Maurer R., Mitchell O. S. Money-back guarantees in individual retirement accounts: still a good deal? *Wharton Pension Research Council Working Papers*. 2021. No. 541. URL: https://repository.upenn.edu/prc_papers/541.
3. Imagining the ideal pension system: international perspectives; eds. D. M. Muir, J. A. Turner. Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research. <https://doi.org/10.17848/9780880993920>.
4. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України за 2015-2023 роки. URL:<https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/2018-08-28.-analiz-pf-za->
5. Аналіз запропонованої обов'язкової накопичувальної системи. *Проект розвитку фінансового сектору FINREP та USAID*. 2011. URL : http://www.finrep.kiev.ua/download/pillar2paper_parliamenthearings_feb2011_ua.pdf.
6. Берегова В. Сучасний стан та проблеми системи пенсійного забезпечення. Херсонщина за день. 2017. 14 серпня. <http://ksza.ks.ua/news/economics/72711-suchasniy-stan-ta-problemi-sistemi-pensynogo-zabezpechennya.html>
7. Біла-Тіунова Л. Р. Пенсійна система України та досвід світової практики. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 1. С. 58–61. <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.316>.
8. Болотіна Є. В., Шубна О. В., Бившева Л. О., Колесникова Г. М. Проблеми розвитку пенсійного забезпечення в Україні в контексті соціального захисту. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1(63). С. 162–170. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1\(63\)-162-170](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1(63)-162-170).

9. Бурденюк С. В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5–6. С. 142–147. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.18>.

10. Варналій З. С., Чеберяко О. В., & Медведкова Н. С. Інституціональні засади формування державної політики забезпечення соціальної безпеки людини у воєнний період. 2023. DOI: 10.32680/2409-9260-2023-9-310-81

11. Горбунова О. А. Реформування системи пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та можливості використання в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 3 (88). С. 118-125. URL: <http://www.journal.puet.edu.ua>

12. Городецька Л. О. Реформування пенсійної системи в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 5. С. 12-13.

13. Женчак О. В. Розвиток пенсійного забезпечення та його вплив на економіку України на основі європейського досвіду. *Наука молода*. 2012. № 9. С. 97 – 101.

14. Закон України "Про пенсійне забезпечення" URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/733-15>.

15. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», прийнятий ВР України 9 липня 2003 р. № 1058 – IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>

16. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2023 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2164905-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2023-rik/>

17. Зеленко В. Реформування пенсійної системи України у світлі європейських стандартів = Reforming Ukrainian Pension System in Light of European Standards : монографія / Василь Зеленко. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 202 с.

18. Калюга Є., Пабат В., Витвицька О., Шпак Н., Срока В. Організаційна та методична системи пенсійного забезпечення країни та шляхи їх вдосконалення.

Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. № 5 (46). С. 438–452. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3893>.

19.Кириленко О. П. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: моногр. / О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка та ін.; за ред. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 350 с.

20.Коленда Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення. *Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент*, (1)). 2012. 140–149.

21.Міндрова З. Пенсійна система України на сучасному етапі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 7(2), 05 2023. URL: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.05>

22.Мних М. В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення // *Фінанси України* / [відп. ред. І. Я. Чугунов]. 2007. № 6. С. 39–45

23.Мохова Ю. Л., Писаренко Н. О. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1(53). С. 468–472. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5340>.

24.Пенсійний фонд України. Дані про середній розмір пенсійної виплати. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty>.

25.Питання припинення Фонду соціального страхування України та управлінсь виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2022 р. № 1442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1442-2022-%D0%BF#Text>.

26.Приходченко О. Ю. Прогнозування розміру індивідуальної пенсії в умовах невизначеності. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 318–327.

27.Приходченко О. Ю. Система методів та моделей аналізу пенсійного забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 6. С. 170–175.

28.Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 р. № 4050-VI // *Офіційний вісник України*. 2012. № 4.

29.Рудик В. К., Бурденюк С. В. Інституціональне забезпечення функціонування системи обов'язкового накопичувального пенсійного страхування. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 304–309. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-304-309>.

30.Скулиш Ю., Фатхутдінов В. Аналіз динаміки доходів і видатків Пенсійного фонду України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. № 3(44). С. 72–81. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3751>.

31.Ткаченко Н. В., Шабанова О. В. Розвиток методичних засад рейтингування недержавних пенсійних фондів за рівнем інвестиційного потенціалу. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 2(176). С. 450–458.

32.Чисельність населення України варіюється від 28 до 34 мільйонів – демографи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692466-ciselnist-naselenna-ukraini-variuetsavid-28-do-34-miljoniv-demografi.html>.

33.Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/>.

34.Якимів А. І. Формування і розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні : монографія. Львів : Афіша, 2003. 448 с.

35.Ящук С. А., Юрко Т. С. Перспективи розвитку пенсійного забезпечення в Україні. Сучасні тенденції розвитку економіки та обліку: наукові горизонти: всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 23.03.2023 р.). Луцьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. С. 288–211.